

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

PRIJEDLOG DODATNE NASTAVE IZ PREDMETA
LIKOVNA UMJETNOST ZA TREĆI RAZRED SREDNJIH ŠKOLA
IZ SADRŽAJA VEZANIH UZ ARHITEKTURU

Iva Gamilec

Mentorica: dr. sc. Josipa Alviž, viša asist.

ZAGREB, 2018.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

PRIJEDLOG DODATNE NASTAVE IZ PREDMETA *LIKOVNA UMJETNOST* ZA TREĆI RAZRED SREDNJIH ŠKOLA IZ SADRŽAJA VEZANIH UZ ARHITEKTURU

Proposition of the Co-curricular Activities Dealing with Architectural Content for the
Visual Arts Subject in the Third Grade of High School

Iva Gamilec

Ovaj rad ima za cilj predstaviti prijedlog dodatne nastave iz Likovne umjetnosti za učenike trećih razreda gimnazija i drugih škola u kojima se ovaj predmet predaje prema četverogodišnjem programu. Naglasak je stavljen na arhitektonska djela od romanike do secesije, odnosno stilove koji se prema četverogodišnjem Nastavnom programu Likovne umjetnosti obrađuju u okviru trećeg razreda. Izloženim izvedbenim planom dodatne nastave opisane su inovativne vježbe i zadatci za koje se predviđa korištenje digitalnih alata i suvremenih medija. Dodatna nastava ovim je prijedlogom zamišljena tako da prati redovnu nastavu Likovne umjetnosti, a održava se u blok satovima zbog boljeg iskorištavanja vremena i mogućnosti stalnih konzultacija s nastavnikom.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži: 69 stranica, 0 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: arhitektura, dodatna nastava, suvremeni nastavni trendovi, *Likovna umjetnost*

Mentorica: dr. sc. Josipa Alviž, viša asistentica

Ocjenjivači:

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, Iva Gamilec, diplomantica na nastavničkom smjeru diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom “Prijedlog dodatne nastave iz predmeta *Likovna umjetnost* za treći razred srednjih škola iz sadržaja vezanih uz arhitekturu” rezultat moga istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz navedene literature ili napisan na nedozvoljen način te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

Zagreb, 19. prosinca 2018.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Predmet <i>Likovna umjetnost</i> u trećem razredu srednjih škola.....	3
2.1. Pregled zastupljenosti arhitektonskih primjera vezanih za treći razred u <i>Nastavnom programu</i> , udžbenicima i <i>Ispitnom katalogu državne mature</i> za predmet <i>Likovna umjetnost</i>	4
2.1.1. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture romanike	5
2.1.2. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture gotike	9
2.1.3. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture renesanse.....	12
2.1.4. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture manirizma	15
2.1.5. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture baroka	17
2.1.6. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture XIX. stoljeća.....	20
2.1.7. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture secesije.....	22
3. Dodatna nastava	25
4. Plan dodatne nastave	26
4.1. Prvi tjedan – Tlocrtne razlike u regionalnoj romaničkoj arhitekturi	27
4.2. Drugi tjedan – Regionalne razlike romaničkih građevina.....	29
4.3. Treći tjedan – Istraživanje o ranoj gotičkoj arhitekturi	30
4.4. Četvrti tjedan – Prezentiranje o ranoj gotičkoj arhitekturi	34
4.5. Peti tjedan – Zrela gotička arhitektura	34
4.6. Šesti tjedan – Brunelleschi i Alberti – dvije struje renesansne arhitekture.....	36

4.7. Sedmi tjedan – Šibenska katedrala.....	37
4.8. Osmi tjedan – Katedrala sv. Jakova, prezentacije i kviz.....	39
4.9. Deveti tjedan – Arhitektura Andree Palladija	40
4.10. Deseti tjedan – Paladijanizam	41
4.11. Jedanaesti tjedan – Bernini i Borromini 1	41
4.12. Dvanaesti tjedan – Bernini i Borromini 2	42
4.13. Trinaesti tjedan – Zimska palača Eugena Savojskog.....	43
4.14. Četrnaesti tjedan – Hermann Bollé u hrvatskoj arhitekturi.....	44
4.15. Petnaesti tjedan – Prezentacija Zimske palače.....	45
4.16. Šesnaesti tjedan – Edukativne igre o radu Hermanna Bolléa.....	45
4.17. Sedamnaesti tjedan – Antoni Gaudí.....	46
5. Zaključak.....	48
6. Prilozi.....	49
6.1. Tablice.....	49
6.1.1. Tablica 1 – Prikaz plana redovne nastave usporedno s temama predavanja dodatne nastave.....	49
6.2. Radni materijali.....	51
6.2.1. Tlocrt katedrale svete Marije i svetog Stjepana u Speyeru, 1030.-1106. g.....	51
6.2.2. Tlocrt bazilike Sant'Ambrogio u Milanu, 379.-1099. g.	52
6.2.3. Tlocrt stare katedrale u Coimbri, 1140.-1180.	53

6.2.4. Tlocrt katedrale Kristra, Blažene Djevice Marije i svetog Cuthberta Durhamskog u Durhamu, 1193.-1133. g.	54
6.2.5. Tlocrt katedrale svetog Sernina u Toulouseu, 1080.-1120. g.....	55
6.3. Radni listovi	56
6.3.1. Radni list, vježba 1	56
6.3.2. Radni list, vježba 2	57
6.3.3. Radni list, vježba 3	58
6.3.4. Radni list, vježba 4	59
6.3.5. Radni list, vježba 5	60
6.3.6. Radni list, vježba 6	61
6.3.7. Radni list, vježba 7	62
6.4. Popisi literature koju nastavnici donose na predavanja	64
6.4.1. Popis literature za predavanje o zreloj gotici	64
6.4.2. Popis literature za predavanje o Šibenskoj katedrali.....	65
7. Popis literature	66
8. Summary	69

1. Uvod

U gimnazijama i strukovnim školama u kojima se predmet *Likovna umjetnost* obrađuje prema četverogodišnjem planu nastava se u sva četiri razreda održava jedan sat tjedno. Unutar trećeg razreda, bitnog za temu ovog rada, potrebno je s učenicima obraditi deset stilskih razdoblja s mnogim likovnim primjerima. Svako je stilsko razdoblje podijeljeno u tri jedinice – slikarstvo, kiparstvo i arhitekturu. Sadržaji vezani uz arhitekturu pojedinog stilskog razdoblja obrađuju se, dakle, unutar jednog sata. Kako bi se učenicima s povećanim interesom za područje arhitekture omogućilo učenje i detaljnije istraživanje djela arhitekture te bolje razumijevanje stilskih razdoblja i arhitekata, osmišljen je prijedlog ove dodatne nastave.

Cilj je predložene dodatne nastave učenicima proširiti i produbiti uvid u stvaranje arhitektonskog djela velikih umjetnika u razdobljima od romanike do secesije. Nastava započinje učenjem općenitih informacija i utvrđivanjem gradiva iz prethodnih razreda, a nastavlja se sve češćim ohrabrivanjem učenika za samostalan rad i dublje istraživanje arhitektonskih djela. Učenike se uči istraživati, potiče ih se na kreativnost i snalažljivost u rješavanju zadataka, a kasnije i za samostalno postavljanje zadataka i novih izazova.

Prijedlog dodatne nastave usmjeren je na učenike, njihove potrebe, interese i sposobnosti. Prilagođen je učenicima, njihovim predznanjima i uzrastu te na zabavan i interaktivan način pristupa učenju i poučavanju. Predlaže se upotreba suvremenih medija koje učenici koriste svakodnevno i na koje su navikli. Nastavnik se odabirom suvremenih metoda, oblika rada i ulogom u vođenju nastave prilagođava učenicima. Nastava se temelji na aktivnostima u kojima učenici imaju mogućnost sami odabrati način njihova izvođenja, a frontalni rad gotovo je u potpunosti zamijenjen radom u grupi i individualnim radom.

Diplomski rad je podijeljen u četiri cjeline. U prvoj cjelini *Predmet Likovna umjetnost u trećem razredu srednjih škola*, obrađeni su program i satnica predmeta. U drugoj cjelini analizira se zastupljenost primjera arhitekture unutar udžbenika namijenjenih za treće razrede srednjih škola s četverogodišnjim programom i Ispitnog kataloga za državnu maturu iz Likovne umjetnosti. U idućoj se cjelini pojašnjava koncept dodatne nastave u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu. U posljednjoj cjelini ovoga rada predstavljen je prijedlog dodatne nastave iz predmeta *Likovna umjetnost* za treći razred srednjih škola iz sadržaja

vezanih uz arhitekturu. Prijedlog je obrađen unutar sedamnaest tjedana, s temama koje prate program predmeta *Likovna umjetnost* i proširuju stečeno znanje učenika na redovnoj nastavi.

2. Predmet *Likovna umjetnost* u trećem razredu srednjih škola

Likovna umjetnost srednjoškolski je predmet je koji se izvodi u gimnazijama, strukovnim i umjetničkim školama te u pojedinim stručnim školama. Izvodi se prema dvogodišnjem ili četverogodišnjem programu, s iznimkom prirodoslovne gimnazije u kojoj se dvogodišnji program izvodi unutar jedne školske godine.¹ Dvogodišnji se program izvodi u prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji sa satnicom od jednog sata tjedno te u strukovnim školama sa zanimanjima koja su povezana s likovnom umjetnošću, odnosno školama za medijskog tehničara i web dizajnera, u kojima se nastava održava dva sata tjedno. Četverogodišnji program namijenjen je za opće, jezične i klasične gimnazije te glazbene i plesne srednje škole s po jednim satom tjedno. Četverogodišnji se program izvodi i u Školi za primijenjenu umjetnost i dizajn, po dva sata tjedno, u kojoj se predmet naziva *Povijest likovne umjetnosti*. Druge inačice naziva predmeta *Likovna umjetnost* mogu se naći u strukovnim školama s određenim zanimanjima (građevinski tehničar – visokogradnja, poljoprivredni tehničar vrtlar, hotelijersko-turistički tehničar, hotelijer, kuhar, slastičar, konobar, frizer). U tim se školama predmeti koji uključuju sadržaje likovnih umjetnosti nazivaju: *Povijest arhitekture i umjetnosti*, *Likovna umjetnost u vrtlarstvu*, *Povijest umjetnosti i kulturno povijesna baština*, *Povijest hrvatske kulturne baštine* i *Estetika i umjetnost*.²

Godišnja satnica predmeta *Likovna umjetnost* u srednjim školama i gimnazijama s četverogodišnjim programom uključuje 35 školskih sati, što omogućuje predavanja jedan sat tjedno u školskoj godini. Prema *Nastavnom programu za Likovnu umjetnost* navedeno je da se gradivo, koje se za vrijeme svake školske godine treba obraditi, izvodi unutar 20 nastavnih sati (prema 20 jedinica navedenih kao *sadržaji*, svake školske godine).³ Preostalih 15 sati nastave predviđa se za provjeru znanja i sistematiziranje gradiva (Vidi Tablica 1, koja je izrađena prema ovim uputama).

¹ Usp. Turković, M., *Mjesto srednjoškolskog predmeta Likovna umjetnost u obrazovnom sustavu RH. Analiza satnice i nastavnog plana i programa.*, [Diplomski rad obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti], 2013., str. 38.

² Usp. Turković, M., *nav. dj.*, 2013., str. 39.

³ Usp. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Nastavni program za Likovnu umjetnost* u: Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, broj 1, Školske novine, Zagreb, 1994., str. 90-97, str. 97 [u daljnjem tekstu: *Nastavni program*].

Stilska i povijesna razdoblja koja se obrađuju u trećem razredu su romanika, gotika, renesansa, manirizam, barok, rokoko, klasicizam, industrijska revolucija, arhitektura 19. stoljeća, romantizam, realizam, impresionizam, ekspresionizam, simbolizam i secesija. Ta su razdoblja u *Nastavnom programu* podijeljena u 20 jedinica u kojima neka razdoblja zauzimaju više jedinica (često podijeljena na slikarstvo, kiparstvo i arhitekturu), a neka, poput impresionizma, ekspresionizma i simbolizma, ulaze pod jednu nastavnu jedinicu jer je fokus stavljen isključivo na slikarstvo i u manjem dijelu kiparstvo. Za svako od tih stilskih razdoblja područje arhitekture moguće je obrađivati samo unutar jednog nastavnog sata.

Seminarski radovi i istraživanja nisu propisani *Nastavnim planom* i prema tome nisu ni obavezni. Smatram da su upravo ti načini učenja ključni u razumijevanju gradiva i proširenju znanja i razumijevanja cjelina te da bi trebali biti obavezni u nastavnim planovima za predmete s likovnim sadržajima.

2.1. Pregled zastupljenosti arhitektonskih primjera vezanih za treći razred u *Nastavnom programu*, udžbenicima i *Ispitnom katalogu državne mature* za predmet *Likovna umjetnost*

S obzirom na to da prijedlog ove dodatne nastave sadržajno slijedi plan redovne nastave, analizirana je zastupljenost primjera arhitekture u udžbenicima te sadržaja propisanih *Nastavnim programom* koji se odnose na treće razrede četverogodišnjih programa *Likovne umjetnosti*.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja odobrilo je 2014. godine liste odabranih udžbenika za sve škole na području Republike Hrvatske. Među njima, za treći razred gimnazija i strukovnih škola s četverogodišnjim programom, za predmet *Likovna umjetnost*, odobrena su tri udžbenika. To su *Likovna umjetnost 3: udžbenik za 3. razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole* Jadranke Damjanov,⁴ *Stilovi, razdoblja, život 2: od romanike do secesije: udžbenik za 3. razred gimnazije* Radovana Ivančevića⁵ te *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim*

⁴ Usp. Damjanov, J., *Likovna umjetnost 3: udžbenik za 3. razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2014.

⁵ Usp. Ivančević, R., *Stilovi, razdoblja, život 2: od romanike do secesije: udžbenik za 3. razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2000.

programom autorica Natalije Stipetić Ćus, Zrinke Jurić Avmedoski, Blanke Petrinec Fulir i Elen Zubek.⁶ To su udžbenici koji će se u ovom radu uzeti u obzir te će se za arhitektonska djela koja su u njima navedena i analizirana pretpostaviti da su obrađena na satovima *Likovne umjetnosti* te da su učenici pri dolasku na dodatnu nastavu upoznati s njima.

S obzirom na to da je 2008. godine uvedena državna matura iz *Likovne umjetnosti* analizirat će se i zastupljenost arhitektonskih djela u *Ispitnom katalogu za državnu maturu u školskoj godini 2017./2018. za izborni predmet Likovna umjetnost*.⁷

2.1.1. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture romanike

Jedinica *Romanika (XI.-XII. St.) arhitektura u Nastavnom programu* ne ističe određena djela svjetske arhitekture koja bi se trebala obraditi. Za hrvatsku romaničku arhitekturu spominju se katedrale u Krku, Rabu, Zadru i Trogiru. Kao cilj nastave potrebno je obraditi i učenicima objasniti teritorijalnu rascjepkanost političke karte ranofeudalne Europe, socijalnu podjelu te žarišta društvenog života (grad, samostan i feudalni burg).⁸ Od arhitektonskih značajki komponiranja učenici se upoznaju s metodom adicije i subordinacije. Regionalizam romanike potrebno je obraditi preko primjera talijanskih regija Toskane i Lombardije ili francuskih regija Provanse i Normandije.⁹

U udžbeniku *Likovna umjetnost 3: udžbenik za 3. razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole* likovni primjeri za romaničku arhitekturu su donjon u Hedinghamu iz 12. stoljeća s priloženom fotografijom, tlocrtom i presjekom, katedrala Saint Trophimea u Arlesu predstavljena fotografijama arkada klaustara, nadbiskupska palača Gelmirez u Santiagu de Composteli prikazana tlocrtom i fotografijom dvorane za primanja, crkva Saint Sernin u Toulouseu s kraja 11. stoljeća s priloženim tlocrtom te fotografijom glavnog broda.¹⁰ Crkva Sainte Foy u Conquesu prikazana je zračnim snimkom crkve s jugoistočne strane (bez analize

⁶ Usp. Zubek, E., Petrinec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Zagreb: Alfa, 2010. [2. izmijenjeno izdanje; prvo izdanje 2010.].

⁷ Usp. *Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2017./2018. Likovna umjetnost*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2017., <https://www.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2017/10/LIKOVNA-2018.pdf> (pregledano 19. rujna 2018.) [u daljnjem tekstu: *Ispitni katalog*].

⁸ Usp. *Nastavni program*, str. 93.

⁹ Isto, str. 93.

¹⁰ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 11-14.

jer je detaljno obrađena u udžbeniku za 1. razred). Prikazane su i analizirane kripta opatijske crkve u Leyreu, opatijska crkva Maria Laach s tlocrtom i fotografijom pročelja i glavnog broda, unutrašnjost crkve San Miniato al Monte u Firenci te su, primarno zbog obrade skulpture romanike, priložene fotografije pročelja crkve Notre-Dame-la-Grande u Poitiersu i Saint Lazare u Autunu i kratko opisane.¹¹ U istom udžbeniku, ali tek nakon što je predstavljen povijesni pregled svih stilskih razdoblja opće umjetnosti, nalazi se cjelina *Hrvatska umjetnost*. Unutar te cjeline obrađena je samo *Romanička umjetnost u Dalmaciji* sa sljedećim primjerima arhitekture: zvonik opatijske crkve sv. Marije u Zadru, katedrala svete Stošije u Zadru i apsidalni dio katedrale Svetog Lovre u Trogiru.¹² Temeljni pojmovi vezani za arhitekturu romanike navedeni su i pojašnjeni pri kraju udžbenika, u poglavlju *Manje poznati strani izrazi i pojmovi*, u kojem su abecednim redom navedeni te upućuju na stranice udžbenika na kojima se nalazi pojašnjenje (ovog udžbenika ili udžbenika za prvi razred) ili je pojašnjenje navedeno nakon pojma. Pojmovi koji nisu do sada obrađeni u udžbenicima Jadranke Damjanov, vezani za arhitekturu romanike (*donjon* i *viseće arkade*) pojašnjeni su unutar teksta na primjerima. Pojmovi *kvadrifora* i *tordirani stupovi*, istaknuti su i pojašnjeni unutar teksta te navedeni u poglavlju s pojmovima.¹³

Djela i teme arhitekture romanike u udžbeniku Radovana Ivančevića *Stilovi, razdoblja, život 2: od romanike do secesije: udžbenik za 3. razred gimnazije*¹⁴ obrađuju se u nekoliko poglavlja unutar udžbenika. Tako se u poglavlju o načelu zbrajanja ili adicije te adicija u arhitekturi obrađuju i opisuju djela samostanske crkve Saint-Nectaire u Francuskoj, tlocrti i modeli samostanske crkve u Clunyu te benediktinske crkve Maria Laach.¹⁵ U poglavlju *Romanika - arhitektura* obrađuje se zakon podređenosti na primjeru katedrale u Speyeru te tlocrtu i presjeku crkve u Perigeuxu, dok se u poglavlju posvećenom regionalizmima romanike kao primjeri navode katedrala u Arlesu i Caenu, koji služe i kao primjeri graditeljskih radionica u Francuskoj.¹⁶ Nadalje slijede primjeri za njemačku romaniku – crkva svetog Michaela u Hildesheimu, katedrale u Mainzu i Bambergu,

¹¹ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 14-18.

¹² Isto, str. 112-113.

¹³ Isto

¹⁴ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000.

¹⁵ Isto, str., 18-20.

¹⁶ Isto, str., 20-21.

unutrašnjosti crkava u Payerneu i Genrodeu. Primjeri za talijansku romaniku su San Miniato al Monte i kompleks u Pisi.¹⁷

U zasebnom poglavlju *Romanika u Hrvatskoj* spomenuta arhitektonska djela s priloženim fotografijama i tlocrtima su katedrala svete Stošije u Zadru, križni svod crkve sv. Nikole kraj Nina kao primjer rane romanike, zvonik crkve sv. Marije u Zadru, zvonik rapske katedrale te tlocrt sv. Stošije s ranokršćanskim baptisterijem.¹⁸ Arhitektonska djela bez priloženih fotografija, crteža i tlocrta su crkva sv. Petra u Supetarskoj dragi na Rabu, crkva sv. Andrije u Rabu, sv. Eufemije u Splitu i sv. Martina u Sv. Lovreču.¹⁹ Kao primjeri zrele romanike spomenuta je crkva sv. Krševana u Zadru, katedrale u Krku, Rabu, Zadru, Trogiru i Senju.²⁰ Kao primjer stambene arhitekture spomenuta je porečka kuća kanonika, bez priložene fotografije.²¹ Temeljni pojmovi koji su istaknuti i pojašnjeni u udžbeniku, vezani za arhitekturu romanike, su *zakon zbrajanja (adicije)*, *zakon podređivanja (subordinacije)*, *apsidole* i *načelo plošnosti*.²² Pojmovi su označeni kurzivom i pojašnjeni unutar teksta. U ovom udžbeniku nema dodatnog poglavlja s pojašnjenjem pojmova.

Udžbenik *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom* obrađuje romaničku arhitekturu u zasebnom poglavlju. Primjeri romaničke arhitekture koji se navode su: klinijevska opatija s priloženom rekonstrukcijom opatijske crkve, donjon u Conisboroughu, bazilika St. Sernin u Toulouseu, opatijska crkva Sainte Foy u Conquesu, Sant' Ambrogio u Milanu, kompleks u Pisi, opatijska crkva Maria Laach, katedrala u Durhamu, crkva u Borgundu, benediktinska opatija Monte Cassino te cistercitska opatija Fontenay.²³ Sva spomenuta djela popraćena su fotografijom, a ako se i opisuje, tlocrtom građevine. U udžbeniku su, vezano za arhitekturu romanike, istaknuti slijedeći pojmovi: *kastrum*, *burg*, *donjon*, *latinski križ*, *transept*, *deambulatorij*, *adicija*, *subordinacija*, *kor*, *kalota*, *galerija*, *westwerk*, *križno-rebrasti svod*, *slijepe arkade*,

¹⁷ Isto, str., 22.

¹⁸ Isto, str., 39-41.

¹⁹ Isto, str., 39.

²⁰ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 40.

²¹ Isto, str. 41.

²² Isto.

²³ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 9-14.

slijepi lukovi.²⁴ Svi temeljni pojmovi istaknuti u ovom udžbeniku pojašnjeni su u poglavlju *Pojmovnik* na kraju udžbenika.

Likovni primjeri iz područja arhitekture romanike navedeni u *Ispitnom katalogu*, namijenjeni za analizu na državnoj maturi, su opatijska crkva Sainte Foy u Conquesu i katedrala sv. Anastazije u Zadru.²⁵ Obrazovni ishodi navedeni u Ispitnom katalogu za arhitekturu romanike su »prepoznati, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti kompozicijska načela i karakteristike tlocrta, unutrašnjosti i vanjštine romaničke arhitekture; konstruktivne i prostorne elemente, elemente raščlambe zida te dekorativne elemente romaničke arhitekture« te »prepoznati, imenovati, razlikovati, opisati i objasniti tipove samostalnih arhitektonskih objekata obrambenog i stambenog karaktera u romaničkoj arhitekturi«.²⁶

Zaključujem da su upute u *Nastavnom planu* pomalo nejasne jer ne navode određena djela europske umjetnosti razdoblja romanike koja bi se trebala obraditi. Zbog toga, smatram da je došlo do nepodudarnosti likovnih primjera u ovim udžbenicima. Regionalnost romanike, koja se navodi u *Nastavnom planu*, detaljnije je objašnjena samo u udžbeniku Radovana Ivančevića, gdje je kvalitetno prikazana s više primjera. No u istom udžbeniku spominju se građevine koje nisu slikovno prikazane, a to su pretežno primjeri hrvatske romanike. U ostalim udžbenicima svi su primjeri arhitekture romanike slikovno prikazani, često s priloženim tlocrtom. No u njima, posebice udžbeniku Jadranke Damjanov, nema jasne podjele regionalizma romanike. U istom udžbeniku poglavlja opće i hrvatske romanike odvojena su, što može izazvati nesnalaženje unutar udžbenika za učenike. U *Nastavnom planu* stoji preporuka nastavnicima da obrađuju hrvatske primjere usporedno s europskima.²⁷ Uzevši to u obzir, smatram da, za snalaženje učenika, razdvajanje poglavlja stvara određen problem. Regionalizam romanike trebalo bi obraditi kroz međusobne usporedbe u različitim regijama kako bi do naglaska došli elementi u gradnji koji se razlikuju od građevine do građevine.

²⁴ Isto.

²⁵ Usp. *Ispitni katalog*, str. 53.

²⁶ *Ispitni katalog*, str. 29.

²⁷ Usp. *Nastavni program*, str. 97.

2.1.2. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture gotike

U *Nastavnom programu* se kao nastavni sadržaji iz područja urbanizma i arhitekture u trećem razredu *Likovne umjetnosti* navode kultura gradova, plemićkih burgova i propovjedničkih sadržaja, no nisu dani primjeri koje je potrebno obraditi.²⁸ U uputama sa sadržajem istaknuto je kako je u nastavu potrebno uključiti i gradnje katedrale i zvonika. Spominje se gotička promjena zida u kontrafor te prozora u vitraj. Konstruktivni elementi koje je potrebno obraditi uključuju šiljasti luk, kontrafor, križni i rebrasti svod. Potrebno je obraditi i tri faze gotike na primjeru katedrala u Chartresu, Reimsu, Amiensu, cvjetnu gotiku za koju nije naveden arhitektonski primjer te Dubrovnik i Ston. Ostali navedeni primjeri arhitekture odnose se na hrvatsku gotičku arhitekturu – franjevačku crkvu u Puli, katedralu u Zagrebu, Topusko i Medvedgrad.²⁹

Arhitektura gotike u udžbeniku Jadranke Damjanov obrađuje se primarno kroz crkvene građevine. Svjetovne građevine koje su spomenute i opisane su palača Jacquesa Coeura u Bourgesu s priloženim tlocrtom te Castel del Monte u Italiji kao primjer kaštela s naglašenim obrambenim karakterom.³⁰ Mont-Saint-Michel u Francuskoj s crkvom i klaustrom primjer je nadogradnje dvaju stilskih razdoblja, romanike i gotike, te nadogradnje kompleksa kroz stoljeća. Prikazan je tlocrtom kompleksa sagrađenog na stijeni s označenim promjenama kroz vrijeme. Nadalje je u poglavlju *Katedrala* obrađena katedrala Notre-Dame u Parizu, prikazana zračnom snimkom, fotografijom pročelja, tlocrtom i nacrtom pročelja s označenim vertikalnim i horizontalnim konstruktivnim linijama.³¹ Slijedi katedrala u Amiensu kao primjer razvoja u gradnji s priloženim fotografijama unutrašnjosti i tlocrtom.³² Katedrala je analizirana u tekstu, detaljno su opisani konstruktivni elementi i dijeljenje zidne mase. Kao primjer engleske gotike odabrana je kapela Kings Collegea u Cambridgeu, a kao primjer njemačke gotike crkva sv. Ane u Annabergu.³³ Temeljni pojmovi koji su istaknuti u udžbeniku, a vezani za arhitekturu gotike, su *učelak*, *rakovice*, *fijale*, *službe*, *mrežište* i *gargouillei*. Pojam *učelak* pojašnjen je u poglavlju pri kraju knjige (unutar tog pojašnjenja i

²⁸ Usp. *Nastavni program*, str. 94.

²⁹ Isto, str. 94.

³⁰ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 28.

³¹ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 29.

³² Isto, str. 30.

³³ Isto, str. 31-33.

pojam rakovice), pojam *fijale* nalazi se u istom poglavlju, ali upućuje na prvu knjigu, pojam *službe* objašnjen je unutar teksta na mjestu na kojem se spominje, kao i pojam *gargouillei*, dok je pojam *mrežište* pojašnjen u poglavlju na kraju knjige.³⁴

Primjeri gotičke arhitekture u udžbeniku *Stilovi, razdoblja, život 2* su katedrala u Strassbourgu i katedrala u Ulmu te cistercitska crkva Heiligenkreuz u Austriji.³⁵ Kao primjeri konstruktivnih obilježja gotičke arhitekture priloženi su crtež apsidalnoga dijela katedrale u Reimsu, fotografija glavnog broda, svoda, klerestorija, triforija i arkada katedrale u Auxerreu.³⁶ Primjeri za geometrijsko projektiranje su Castel del Monte, interijer katedrale u Carcassoneu, a primjeri rane, klasične i kasne gotike su nacrt pročelja katedrale u Strassbourgu, dok se samo spominju katedrale u Chartresu, Reimsu i Amiensu, te je prikazan svod crkve sv. Ane u Annabergu i pročelje palače Ca' d'Oro.³⁷ Gotička arhitektura u Hrvatskoj obrađena je u zasebnom poglavlju na primjeru zagrebačke katedrale sv. Stjepana kralja, Medvedgrada, opatijske crkve u Topuskom, utvrde Sokolac i portala crkve sv. Marka.³⁸ Pojmovi vezani za arhitekturu gotike istaknuti u udžbeniku su *načelo jedinstva*, *magistar*, *protomagistar* i *dvoranske crkve*.³⁹ Pojmovi u pojašnjeni unutar teksta.

U udžbeniku *Likovna kultura 3* tema gotičkog urbanizma i arhitekture otvara se primjerom starog dijela grada Lübecka i njegove srednjovjekovne urbane strukture.⁴⁰ Pojašnjenje crkvene arhitekture započinje primjerom opatije Saint-Denis reproducirane tlocrtom i fotografijom pročelja.⁴¹ Rana gotika obrađena je na primjeru katedrale Notre-Dame u Parizu, a zrela gotika na primjeru istoimene katedrale u Amiensu. Kao primjer dvoranske crkve i regionalne njemačke gotike odabrana je sv. Ana u Annabergu, a kao primjeri talijanske gotike katedrala u Firenci i Sieni, uz napomenu da Italija nije u potpunosti prihvatila gotički stil. Pojašnjena su i obilježja engleske gotike na primjeru katedrale St. Mary u Salisburyju, katedrale u Wellsu i kapele King's Collegea u Cambridgeu, posljednje kao primjera perpendikularne faze engleske gotičke arhitekture.⁴² Primjeri svjetovne arhitekture

³⁴ Isto.

³⁵ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 52-53.

³⁶ Isto, str. 54-55.

³⁷ Isto, str. 56-63.

³⁸ Isto, str. 89-90.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 28.

⁴¹ Isto, str. 29.

⁴² Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 30-31, 32.

su Castel del Monte, Palazzo Pubblico u Sieni, Ca' d'Oro te duždeva palača u Veneciji.⁴³ U poglavlju *Gotika u Hrvatskoj* nalaze se i fotografijom su prikazani sljedeći primjeri: katedrala sv. Lovre u Trogiru (opisana), crkva sv. Franje u Puli (kratko analizirana), katedrala Uznesenja Marijina i kraljeva Stjepana i Ladislava u Zagrebu (analizirana), Medvedgrad (analiziran), ostaci zapadnog pročelja cistercijske crkve u Topuskom (opisano) i gotička kapela sv. Marije u Sokolcu (opisana).⁴⁴ U udžbeniku se, vezano za arhitekturu gotike, ističe pojam *kontraforni sustav*.⁴⁵

Djela arhitekture koja je potrebno moći analizirati na državnoj maturi, navedena u *Ispitnom katalogu*, su katedrala Notre-Dame u Parizu i Mont-Saint-Michel.⁴⁶ Obrazovni ishodi navedeni u Ispitnom katalogu za arhitekturu gotike su »prepoznati, razlikovati, imenovati, opisati tipove gotičkih građevina prema namjeni« te »odrediti, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti kompozicijska načela i karakteristike tlocrta, unutrašnjosti i vanjštine gotičke arhitekture; konstruktivne i prostorne elemente, elemente raščlambe zida te dekorativne elemente gotičke arhitekture« »prepoznati, imenovati, objasniti, opisati, crtežom označiti razlike između rane, zrele i kasne gotike; razlike između francuske, engleske, njemačke i talijanske gotike« te »prepoznati, imenovati, opisati, objasniti, crtežom označiti stilske razlike između romaničke i gotičke arhitekture«.⁴⁷

Zaključujem da su za arhitekturu gotike, u usporedbi s arhitekturom romanike, arhitektonski primjeri usklađeniji. U svim su udžbenicima djela detaljno analizirana s naglascima na konstruktivnim elementima, što je i uputa u *Nastavnom planu*. Također su u svim udžbenicima priloženi primjeri rane i zrele gotike te primjer dvoranske crkve. Smatram da se unutar jednog nastavnog sata ne može stići učenike naučiti o novim konstruktivnim elementima koji se javljaju u razdoblju gotike, razlici rane i zrele gotike, promjenama u načinu gradnje katedrala u ovom razdoblju, kao što im se samim prikazom fotografije i tlocrta katedrale ne može dočarati veličina i stvaran dojam tih katedrala.

⁴³ Isto, str. 32-33.

⁴⁴ Isto, str. 45-46.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Usp. *Ispitni katalog*, str. 53.

⁴⁷ *Ispitni katalog*, str. 30-31.

2.1.3. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture renesanse

U *Nastavnom programu* arhitektura renesanse opisana je u svega dva paragrafa u kojima se spominje da je renesansnu arhitekturu od 15. do 16. stoljeća potrebno obraditi preko teme „Čovjek kao mjerilo stvari“ u kojoj učenicima treba razjasniti promjenu od „gotičkog hiperdimenzioniranja i atektonske dekorativnosti“ do renesansnih „umjerenih dimenzija“ i „suzdržanih tektonskih ukrasa“. ⁴⁸ Učenici uče o Brunelleschijevoj središnjoj geometrijskoj perspektivi kao izrazu subjektivnosti te se u sljedećem paragrafu spominju djela i arhitekti koje je potrebno obraditi na nastavi: Leon Batista Alberti kao obnovitelj antičke umjetnosti i predstavnik rane renesanse, Bramante kao predstavnik klasične renesanse i Michelangelo kao kasnorenesansni arhitekt. Na primjeru šibenske katedrale sv. Jakova učenici se upoznaju s mješovitim gotičko-renesansnim stilom u hrvatskoj arhitektonskoj baštini. Od nacionalnih primjera istaknuti su još trogirski kapela blaženog Ivana Ursinija Nikole Firentinca, kultura dubrovačkog ladanja (s navedenim primjerom Sorkočevićeva ljetnikovca), *schiaconi* i Luciano Laureana. ⁴⁹

Udžbenik profesorice Damjanov *Likovna umjetnost 3: udžbenik za 3. razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole* obrađuje područje renesansne arhitekture kroz podnaslove prostora i mase. Analizirana djela su kapela Pazzi u Firenci s priloženim tlocrtom, presjekom, fotografijama pročelja i unutrašnjosti na kojima je vidljiva geometričnost, jednostavnost, preglednost i statičnost prostora. ⁵⁰ Drugo čuveno Brunelleschijevo djelo, *Ospedale degli Innocenti*, spomenuto je u poglavlju o urbanizmu u kojem se obrađuje *Piazza Santissima Annunziata* u Firenci. ⁵¹ Analizirane su palača Strozzi s priloženim fotografijama pročelja, atrija i tlocrta te palača Rucellai koja potvrđuje prethodni opis renesansnih gradskih palača. ⁵² Kao primjer građevine kružnog oblika analiziran je Bramanteov *Tempietto* u San Pietro in Montorio u Rimu te je uz fotografiju vanjštine priložen tlocrt. ⁵³ Primjeri hrvatske arhitekture renesanse, predstavljeni i analizirani, su katedrala sv. Jakova u Šibeniku s priloženim tlocrtom, fotografijom vanjštine i detaljem skulpture, crkva sv. Marka u Korčuli s

⁴⁸ Usp. *Nastavni plan i program*, str. 94.

⁴⁹ Isto, str. 94.

⁵⁰ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 47-48.

⁵¹ Isto, str. 46.

⁵² Isto, str. 53.

⁵³ Isto, str. 54.

fotografijom zapadnog pročelja, palača Divona u Dubrovniku s fotografijom pročelja, ljetnikovac Restić u Rijeci dubrovačkoj s tri fotografije (starije fotografije i današnje stanje) vanjštine i tlocrtom.⁵⁴ U udžbeniku istaknuti su i pojašnjeni temeljni pojmovi (vezani uz arhitekturu renesanse) *pietra serena*, *kantorija*, *piano nobile*, pojašnjeni unutar teksta, a prvi pojam i pri kraju knjige.⁵⁵

U udžbeniku *Stilovi, razdoblja, život II, Od romanike do secesije*⁵⁶ autor, Radovan Ivančević, u uvodnom poglavlju o razdoblju renesanse analizira grobnicu obitelji Medici kroz tlocrte i presjek građevine, *Ospedale degli Innocenti* te crkve San Lorenzo i Santo Spirito, predstavljene također fotografijama i tlocrtima.⁵⁷ Uz analizu kupole firentinske katedrale priloženi su fotografija i sheme njezine gradnje s načinima postavljanja skela. Nadalje slijedi analiza hrvatske renesansne arhitekture na primjeru katedrale svetog Jakova u Šibeniku. Osobiti naglasak je stavljen na metode u građenju i nadsvođivanju.⁵⁸ U poglavlju udžbenika posvećenog renesansnoj arhitekturi prvotno se obrađuju sakralne građevine: *Tempietto* Donata Bramantea sa priloženom shemom odnosa građevine prema čovjeku i fotografijom te kupola bazilike svetog Petra u Rimu Michelangela Buonarottija.⁵⁹ Poglavlje se nastavlja analizom renesansnih palača i vila. Obrađene građevine su palača Medici-Riccardi arhitekta Michelozza, dvorište *Palazzo Ducale* u Urbinu Luciana Laurane te palača Rucellai Leona Batiste Albertija.⁶⁰ Od svjetovnih građevina izvan Italije predstavljene su gradska vijećnica u Grazu bez slikovnog primjera, dvorište dvorca kralja Karla V. u Alhambri nad Granadom u Španjolskoj, također bez slikovnog primjera, kraljevski dvorac Chambord uz rijeku Loiru prikazan tlocrtom i fotografijom te dvorac Villandry u dolini Loire.⁶¹ U poglavlju *Renesansa u Hrvatskoj* analizirana je katedrala sv. Jakova u Šibeniku s priloženom fotografijom, analizirana je kapela Bl. Ivana Trogirskog s prikazom unutrašnjosti, opisan je Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu te je spomenuta hvarska katedrala, zvonici u Šibeniku i Trogiru, Divona i Knežev dvor u Dubrovniku, vijećnica u Šibeniku, Hektorovićev Tvrdalj i ljetnikovac Hanibala Lucića na Hvaru, Karlovac (priložen tlocrt), Kaptolska tvrđa u Zagrebu, dvorac

⁵⁴ Isto, str. 119-121.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000.

⁵⁷ Isto, str. 106-111.

⁵⁸ Isto, str. 112-113.

⁵⁹ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 122-123.

⁶⁰ Isto, str. 124-126.

⁶¹ Isto, str. 127-129.

Veliki Tabor (s priloženom fotografijom) i Ružica kraj Požege.⁶² Pojmovi vezani za arhitekturu renesanse istaknuti u udžbeniku su *okulus* i *lanterna*.⁶³ Pojmovi su pojašnjeni u tekstu.

Renesansna arhitektura je u udžbeniku *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom* obrađena u poglavljima *Arhitektura rane renesanse* i *Arhitektura visoke renesanse*.⁶⁴ U prvom je poglavlju predstavljen kipar i arhitekt Filippo Brunelleschi s kratkom biografijom i djelima *Ospedale degli Innocenti* na *Piazza Santissima Annunziata* u Firenci, kupola firentinske katedrale Santa Maria del Fiore, kapela Pazzi, crkva Santo Spirito.⁶⁵ U poglavlju se zatim obrađuju djela Leona Battiste Albertija: crkva san Francesco u Riminiju i San Sebastiano u Mantovi.⁶⁶ Palača Medici-Riccardi Michelozza di Bartolomea prikazana je na dvije fotografije i pomno opisana. Analizirana su i djela palača Strozzi Benedetta da Maiana, *Palazzo Ducale* Luciana Laurane te je priložen tlocrt Filareteove *Sforzinde*.⁶⁷ U poglavlju *Visoka renesansa* navode se arhitektonska djela Donata Bramantea: *Tempietto*, s priloženim tlocrtom i fotografijom pročelja te tlocrt bazilike svetog Petra u Rimu.⁶⁸ Obradena je i palača Farnese u Rimu te Michelangeov tlocrt bazilike svetog Petra s fotografijom.⁶⁹ U zasebnom poglavlju u udžbeniku *Kasna gotika i renesansa na sjeveru* obrađena su dva djela svjetovne arhitekture: dvorac Chenonceaux na obali Loire te dvorac Blois, također u Francuskoj.⁷⁰ Vezano za arhitekturu renesanse, u udžbeniku su istaknuti slijedeći pojmovi: *centralna građevina*, *piano nobile*, koji su označeni kurzivom i navedeni u *Pojmovniku*.

U *Ispitnom katalogu državne mature* primjeri navedeni za analizu su kapela Blaženog Ivana Ursinija u Trogiru, kapela Pazzi i crkva *Santo Spirito* u Firenci, *Tempietto* u Rimu, palača Medici-Ricardi u Firenci, katedrala sv. Jakova u Šibeniku, ljetnikovac Petra Sorkočevićeva u Dubrovniku i Filareteova *Sforzinda*.⁷¹ Obrazovni ishodi navedeni u *Ispitnom*

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010.

⁶⁵ Isto, str. 50-52.

⁶⁶ Isto, str. 52-53.

⁶⁷ Isto, str. 54-55.

⁶⁸ Isto, str. 67-68.

⁶⁹ Isto, str. 70-71.

⁷⁰ Isto, str. 79.

⁷¹ Usp. *Ispitni katalog*, str. 54.

katalogu za arhitekturu renesanse su »odrediti, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti kompozicijska načela i karakteristike tlocrta, unutrašnjosti i vanjštine renesansne arhitekture; konstruktivne i prostorne elemente, elemente raščlambe zida te dekorativne elemente renesansne arhitekture; karakteristike takozvanoga mješovitog gotičko-renesansnog stila u Hrvatskoj; stilske razlike između gotičke i renesansne arhitekture«. ⁷²

Primjeri građevina europske renesanse u udžbenicima su kratko analizirani i usporedbe među njima su rijetke. Osim u udžbeniku *Likovna umjetnost 3* (Zubek, Petrincec Fulir, Stipetić Ćus, Jurić Avmedoski) nisu navedene biografije arhitekata. Također, nisu pojašnjene dvije struje ranorenesansne arhitekture, koje istovremeno razvijaju Leon Battista Alberti i Filippo Brunelleschi, te nije prikazan njihov utjecaj na rad drugih arhitekata. Izostale su i usporedbe renesansnih građevina s njihovim antičkim i romaničkim uzorima.

Hrvatski primjer koji se ponavlja kroz sve udžbenike, katedrala svetog Jakova u Šibeniku, analiziran je i navedeni su gotički i renesansni elementi, no ni u jednom se udžbeniku oni jasno ne označavaju na slikovnim priložima (na primjer, tlocrtu ili presjeku). Također, kao arhitekti katedrale navode se samo Juraj Dalmatinac i Nikola Firentinac.

2.1.4. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture manirizma

U *Nastavnom programu* razdoblje manirizma, odnosno druga polovica 16. stoljeća, zasebna je nastavna cjelina, međutim ne obrađuje se kao takva u svim udžbenicima. Prema *Programu* se od arhitekture manirizma smatra potrebnim obraditi *Palazzo del Te* i park Bomarzo. Potrebno je obraditi manirizam u Italiji, Francuskoj, Pragu i Hrvatskoj. Hrvatski primjeri koje je potrebno obraditi su tvrđave od Senja do Varaždina te su istaknute tvrđava u Karlovcu i Veliki Tabor. ⁷³

U udžbeniku Jadranke Damjanov *Likovna umjetnost 3: udžbenik za 3. razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole* analiziraju se sljedeća djela arhitekture: park vile Orsini u Bomarzu s nagnutom kućom, pročelje palače Uffizi Giorgia Vasaria, palača Massimo Baldassarea Peruzzia reproducirana fotografijom pročelja i tlocrtom, vila Rotonda

⁷² *Ispitni katalog*, str. 33-34.

⁷³ *Usp. Nastavni program*, str. 94.

Andree Palladija reproducirana fotografijom građevine i tlocrtom, zračni prikaz i tlocrt Michelangelova trga Campidoglio u Rimu.⁷⁴ U poglavlju koje obuhvaća manirizam izvan Italije analiziran je dvorac Chambord u Francuskoj s priloženim zračnim pogledom na dvorac, fotografijama tornjeva, interijera stubišta i tlocrtom.⁷⁵ Poglavlja o manirizmu ne ističu nove pojmove vezane uz arhitekturu manirizma.

U udžbeniku Radovana Ivančevića arhitektura manirizma se spominje samo u odlomku u kojem se objašnjava da se u duhu manirizma najviše gradi u sjevernim europskim zemljama, a jedini je primjer arhitekture kraljevski dvorac Chenonceau.⁷⁶

Udžbenik *Likovna umjetnost 3* od likovnih primjera arhitekture manirizma analizira vilu Rotonda s tlocrtom i fotografijom eksterijera te tlocrt i zračni prikaz dvorca Chambord.⁷⁷

Likovni primjeri iz područja arhitekture manirizma navedeni u *Ispitnom katalogu* namijenjeni za analizu na državnoj maturi su vila Rotonda i trg Campidoglio.⁷⁸ Obrazovni ishodi navedeni u *Ispitnom katalogu* za arhitekturu manirizma su »odrediti, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti stilske karakteristike manirističke arhitekture«.⁷⁹

Zaključujem da je arhitektura manirizma u udžbenicima (osim u udžbeniku Jadranke Damjanov) vrlo slabo obrađena. Slikovno su prikazani jedan ili dva primjera, koji su analizirani, no taj broj primjera je premalen za razumijevanje arhitekture jednog razdoblja. Vila Rotonda samo je jedna od Palladijevih vila. Samo se u jednom udžbeniku spominje da je Palladio izgradio brojne vile na području Vicenze te da je iz tog načina gradnje proizašao jedinstveni način gradnje, posebice u Sjevernoj Americi, koji je ostavio velik utjecaj na stambenu i ladanjsku arhitekturu.

⁷⁴ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 62-65.

⁷⁵ Isto, str. 68.

⁷⁶ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 128.

⁷⁷ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 83-84.

⁷⁸ Usp. *Ispitni katalog*, str. 54.

⁷⁹ *Ispitni katalog*, str. 35.

2.1.5. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture baroka

Obradivanje arhitekture baroka prema *Nastavnom programu* uključuje koreliranje nastavnih sadržaja i znanja iz fizike, matematike i astronomije s likovnom umjetnošću.⁸⁰ Potrebno je obraditi zakon akcije i reakcije te dinamičku sintezu svih grana likovnih umjetnosti. Jedini izričito navedeni arhitekti su Gian Lorenzo Bernini i Francesco Borromini.⁸¹ Potrebno je obraditi gradove Rim i Beč s naglaskom na arhitekturu Fischera von Erlacha, dvorce i perivoje kao modele širenja kolonijalizma, dok se od primjera barokne arhitekture u Hrvatskoj navode katedrala svetog Vida u Rijeci te jezuitski samostani u Dubrovniku, Zagrebu i Varaždinu.⁸²

Analizirani primjeri barokne arhitekture u udžbeniku Jadranke Damjanov uključuju Borrominijevu crkvu *San Carlo alle Quattro Fontane* u Rimu, reproduciranu fotografijom njezina pročelja, unutrašnjosti i kupole te tlocrtom, palaču Carignano u Torinu arhitekta Guarina Guarinija s tlocrtom, prikazom pročelnog dijela i stepeništa u interijeru, crkvu *Vierzehnheiligen* u Njemačkoj arhitekta Balthasara Neumanna s fotografijama interijera i oltarnog dijela, tlocrtom građevine i uzdužnim presjekom, kapelu *della Santissima Sindone* Guarina Guarinija s prikazom vanjskog dijela crkve, pročelja i dijela svoda.⁸³ Od hrvatskih primjera predstavljeni su i analizirani crkva sv. Vlaha u Dubrovniku, dvorac Bistra u Hrvatskom zagorju, palača Patačić u Varaždinu i crkva sv. Marije Snježne u Belcu.⁸⁴ Istaknuti pojmovi vezani uz arhitekturu baroka su *jedra* i *cinktor* koji su pojašnjeni unutar teksta.⁸⁵

Obilježja barokne arhitekture u udžbeniku *Stilovi, Razdoblja, Život III* pojašnjavaju se na sljedećim primjerima: sveti Andrija na Kvirinalu Gian Lorenza Berninija, *San Carlo alle Quattro Fontane* Francesca Borrominija, crkva *Vierzehnheiligen* Balthasara Neumanna, crkva svetog Karla Boromejskog Johanna Fischera von Erlacha. Od primjera profane arhitekture obrađeni su i analizirani dvorana zrcala u Versaillesu Julesa Hardouin-Mansarta i Charlesa Le Bruna, biblioteka u samostanu St. Gall Petera Thumba.⁸⁶ U istom su poglavlju obrađena i

⁸⁰ Usp. *Nastavni program*, str. 94.

⁸¹ Isto, str. 94.

⁸² Isto, str. 94.

⁸³ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 76-79.

⁸⁴ Isto, str. 130.

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 181-184.

barokna stubišta te perivoji. Djela arhitekture hrvatskog baroka obrađeni su u poglavlju *Barok i rokoko u Hrvatskoj*, a primjeri su: dvorac Eltz u Vukovaru koji je prikazan fotografijom, no nije naveden u tekstu, kuće na Stradunu u Dubrovniku (samo spomenute u tekstu), crkva sv. Vlaha, katedrala, crkva sv. Ignacija i isusovački samostan u Dubrovniku (sve bez fotografije, samo spomenute), crkva sv. Marije Magdalene u Selima kraj Siska (prikazana tlocrtom, presjekom i fotografijom vanjštine) koja je analizirana, dvorac grofa Oršića u Bistri koji je prikazan tlocrtom, fotografijom vanjštine i fotografijom kupole ovalne dvorane koja je opisana u tekstu, crkva sv. Marije Snježne u Belcu (prikazana unutrašnjost) koja je opisana usporedno s crkvom sv. Jurja u Purgu.⁸⁷ Drugi primjeri su crkve s cinktorima prikazane fotografijama, one u Trškom vrhu, Vinagori i Kominu te je fotografijom prikazan klaustar franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu koji je kratko opisan.⁸⁸ Pojam vezan za arhitekturu baroka koji je istaknut u udžbeniku je *refektorij*, koji je pojašnjen unutar teksta.⁸⁹

U udžbeniku *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*,⁹⁰ u poglavlju *Barokna arhitektura*, predstavljeni i analizirani likovni primjeri su *San Carlo alle Quattro Fontane* Francesca Borrominija (s fotografijom pročelja, tlocrtom i unutrašnjosti kupole), *kapela della Santissima Sindone* Guarina Guarinija (prikazana unutrašnjost kupole), crkva *Santa Maria della Salute* Baldassarea Longhene (prikazano fotografijom vanjskog dijela, tlocrtom i unutrašnjosti arkada), *Dôme des Invalides* u Parizu Julesa Hardouin-Mansarta (fotografija vanjskog dijela), crkva svetog Karla Boromejskog Johanna Fischera von Erlacha (tlocrt i fotografija pročelja), crkva *Vierzehnheiligen* Johanna Balthasara Neumanna (fotografija glavnog boda i svetišta), dok su od svjetovnih primjera arhitekture obrađeni palača Carignano Guarina Guarinija (prikazano fotografijom pročelja), *Ca' Pesaro* Baldassarea Longhene (fotografija pročelja), obnova dvorca Louvrea Claudea Peraulta (fotografija pročelja), *Royal Crescent* (fotografija) i *Circus* (bez fotografije) Johna Wooda mlađeg, dvorac Versailles Louisa le Vaua i Julesa Hardouin-Mansarta (fotografija unutrašnjosti, fasade i vrtova).⁹¹ U poglavlju su prikazane i dvije skice za Louvre Berninija kako bi se usporedile s Peraultovim djelom. Sve su građevine kvalitetno analizirane te ih prate slikovni primjeri postavljeni na istoj stranici kako bi učenici

⁸⁷ Isto, str. 212-215.

⁸⁸ Isto, str. 215-217.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010.

⁹¹ Isto, str. 94-99.

mogli pratiti analize u tekstu. U poglavlju *Barok u Hrvatskoj* od arhitektonskih primjera navode se i analiziraju crkva svete Katarine u Zagrebu (prikazana unutrašnjosti i tlocrt), isusovačka crkva u Dubrovniku Andree Pozza (prikazan eksterijer građevine), stubište ispred dubrovačke isusovačke crkve Pietra Passalacqua (fotografija), crkva svetog Vlaha u Dubrovniku Marina Gropellija (prikazano pročelje), crkva svetog Vida u Rijeci (prikaz pročelja), pavlinski samostan u Lepoglavi s crkvom svete Marije s prikazom pročelja), crkva svete Marije u Selima kod Siska (prikaz eksterijera i tlocrt), crkva svete Marije Jeruzalemske na Trškom Vrh u Josipa Javornika (prikaz cinktora i arkada), crkva svete Marije Snježne u Belcu (prikaz unutrašnjosti i vanjštine), franjevački samostan u Slavanskom Brodu (prikaz klaustara), crkva svetog Nikole u Karlovcu (prikaz zvonika), kapela svete Barbare u Velikoj Mlaci (fotografija), kapelica svetog Jurja u mjestu Lijevi Štefanki (fotografija), Tvrđa u Osijeku (zračni snimak) te dvorci Lobor (fotografija pročelja), Miljana (zračni snimak), Gornja Bedekovčina (fotografija pročelja), Gornja Bistra (predstavljen samo tlocrtom), Eltz, kurija Alapić u Vukovini, nadbiskupska palača u Zagrebu i palača Patačić.⁹² Svi primjeri analizirani su u tekstu te ih prati fotografija građevine. U udžbeniku su istaknuti slijedeći pojmovi vezani uz arhitekturu baroka: *Gesamtkunstwerk*, *barokni klasicizam*, *cinktor*, *klaustar*, *kurija*.⁹³ Pojmovi su istaknuti kurzivom i ponovno se navode u *Pojmovniku* na kraju udžbenika.

Likovni primjeri iz područja arhitekture navedeni u *Ispitnom katalogu*, namijenjeni za analizu na državnoj maturi, su *San Carlo alle Quattro Fontane* u Rimu, palača Carignano, crkva *Vierzehnheiligen* i crkva svete Marije Snježne.⁹⁴ Obrazovni ishodi navedeni u *Ispitnom katalogu* za arhitekturu baroka su »odrediti, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti kompozicijska načela i karakteristike tlocrta, unutrašnjosti i vanjštine barokne arhitekture; konstruktivne i prostorne elemente raščlambe zida te dekorativne elemente baroknih građevina; stilske razlike između arhitekture renesanse, baroka i rokoka«. ⁹⁵

Zaključujem da je arhitektura baroka u ovim udžbenicima prikazana preko relevantnih primjera za razumijevanje razdoblja. Uz predstavljanje i analiziranje djela često su (ali ne

⁹² Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 120-126.

⁹³ Isto.

⁹⁴ Usp. *Ispitni katalog*, str. 54.

⁹⁵ *Ispitni katalog*, str. 37-38.

svugdje) predstavljeni i arhitekti tih djela. Ipak, brojni su značajni arhitekti baroka ostali nespomenuti, pa će se zbog toga neki od njih obraditi unutar ove dodatne nastave.

2.1.6. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture XIX. stoljeća

U *Nastavnom programu* navodi se kako je za razdoblje 19. stoljeća u području arhitekture potrebno obraditi razlike u historicizmu i industrijskoj arhitekturi, estetiku metalnih konstrukcija i upotrebe stakla u izgradnji izložbenih i tvorničkih građevina te svjetske izložbe.⁹⁶

U udžbeniku *Likovna umjetnost 3*, Jadranke Damjanov, arhitektura 19. stoljeća obrađena je unutar poglavlja *Urbanizam i arhitektura XIX. st. i početka XX. st.* Primjeri arhitekture 19. stoljeća, predstavljeni i analizirani, u tom poglavlju su: kuća u ulici Gresham u Londonu iz 1862. godine (fotografija konstrukcije kuće), zgrada u Palmotićevoj ulici u Zagrebu iz 1885. godine (s fotografijama prednjeg i dvorišnog pročelja te tlocrtom), Garnierova opera u Parizu građena između 1861. i 1874. godine (s fotografijom pročelja i unutrašnjosti), Eiffelov toranj u Parizu iz 1887. godine (prikaz tornja i konstrukcije) te Voyseyeva kuća Broadleys na jezeru Windermere iz 1898. godine (s fotografijom unutrašnjosti, vanjskog dijela te tlocrtom).⁹⁷ U udžbeniku je istaknut i pojašnjen pojam, vezan za arhitekturu 19. stoljeća, *pseudoarhitektura*, koji je pojašnjen unutar teksta.⁹⁸

Primjeri arhitekture 19. stoljeća u udžbeniku *Stilovi, Razdoblja, Život 3* su spremište lokomotiva Bourbonških željeznica u Neversu Augustea Collarda (prikaz crteža spremišta i fotografija, no nije spomenuto u tekstu), zgrada pariške Opere Charlesa Garniera (prikazana tlocrtom, ali nije spomenuta u tekstu), Kristalna palača Josepha Paxtona (analizirano i priložena fotografija), Galerija strojeva za Svjetsku izložbu u Parizu Ferdinanda Duterta i Contamina (priložena fotografija i presjek, analizirano u tekstu), Eiffelov toranj (analizirano), *Coal Exchange* u Londonu Jamesa Bunstone Bunninga (priložena fotografija), *Bibliothèque Ste-Geneviève* Henrija Labroustea (opisano s priloženom fotografijom), most Coalbrookdale Johna Wilkinsona, Abrahama Darbyja i Thomasa Farnollsa Pritcharda (opisano i priložena fotografija), Reliance Building Daniela Hudsona Burnhama i Johna Wellborna Rootha (samo

⁹⁶ Usp. *Nastavni program*, str. 94.

⁹⁷ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 102-103.

⁹⁸ Isto.

spomenuto u tekstu), zgrada Carson, Pirie and Scott arhitekta Louisa Sullivana (spomenuto u tekstu), natkrivena tržnica u Berlinu Friedricha Hitziga (priložena fotografija) te Amsterdamska burza Hendrika Petrusa Berlagea (priložena fotografija).⁹⁹ Neke građevine su analizirane, dok su druge samo prikazane fotografijom bez da se spominju u tekstu, a neke se spominju u tekstu, no nije priložena fotografija. Primjeri arhitekture 19. stoljeća u Hrvatskoj su palača Jelačić Bartola Felbingera (opisana, priložena fotografija pročelja), Gradska vijećnica u Samoboru (spomenuta), dvorac Januševec (spomenuto i kratko opisano), hvarsko kazalište koje je obnovljeno početkom 19. stoljeća (spomenuto u tekstu i priložena fotografija), kazalište u Rijeci (spomenuto u tekstu), zgrada Rektorata sveučilišta u Zagrebu (spomenuta), mauzoleji u Novim Dvorima, Našicama i Suhopolju (spomenuto), zvonici zagrebačke katedrale (spomenuto), Muzej za umjetnosti i obrt (spomenuto), crkva Krista Kralja i arkade (spomenuto u tekstu i priložena fotografija) Hermana Bolléa.¹⁰⁰ Vezano za industrijsko graditeljstvo navode se i analiziraju zgrada hrvatskog paviljona, zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, obje bez priložene fotografije, opisuje se projekt Lenuzzijeve potkove unutar čega se navodi sveučilišna biblioteka te Nacionalna i sveučilišna biblioteka Rudolfa Lubinskog, koja je prikazana fotografijom, no nije analizirana.¹⁰¹ Pojam vezan za arhitekturu 19. stoljeća istaknut u udžbeniku je *bidermajer*, koji je objašnjen u tekstu.

Primjeri arhitekture 19. stoljeća u udžbeniku *Likovna umjetnost 3* su Opera u Parizu Charlesa Garniera, most u Coalbrookdaleu u Engleskoj, glavni željeznički kolodvor Johna Dobsona u Newcastleu, Kristalna palača Josepha Paxtona u Londonu, toranj Gustavea Eiffela u Parizu, biblioteka Ste-Geneviève Henryja Labroustea u Parizu, zgrada tvrtke Guaranty u New Yorku Williama LeBarona Jenneya i Louisa Sullivana te Sullivanova robna kuća u Chicagu.¹⁰² Svi su ovi primjeri prikazani fotografijom i kvalitetno i vrlo jasno analizirani.

Zastupljeni primjeri arhitekture 19. stoljeća u Hrvatskoj su dvorac Januševec u Hrvatskom zagorju (spomenuto), palača Drašković Bartola Felbingera u Zagrebu (analizirano), vila Okrugljak u Zagrebu Janka Jambrišaka (opisano i prikazano fotografijom), kuća Rosenfeld Franje Kleina u Zagrebu koja je spomenuta i prikazana na fotografiji (u tekstu se spominju Kleinova djela Zagrebačka sinagoga i pravoslavna crkva na Preradovićevom

⁹⁹ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 231-237.

¹⁰⁰ Isto, str. 279.

¹⁰¹ Isto, str. 279-281.

¹⁰² Usp. Zubek, E., Petrinec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 146-149.

trgu), kompleks na Mariji Bistrici i mirogojske arkade (prikazano fotografijama) Obrtna škola i Muzej za umjetnosti i obrt Hermanna Bolléa (spomenuto i bez fotografije); glavni kolodvor u Zagrebu Ferenc Pfaffa, HNK i Umjetnički paviljon Fellnera i Helmera u Zagrebu, kuća Frank i crkva svetog Blaža Viktora Kovačića koje su prikazane fotografijama i analizirane.¹⁰³ U udžbeniku se, vezano za arhitekturu 19. stoljeća spominju sljedeći pojmovi: *paladijevski stil, empire stil, kulisna pročelja, pseudoarhitektura*.¹⁰⁴

Arhitektonska djela za analizu koje navodi *Ispitni katalog* su Kristalna palače Josepha Paxtona u Londonu i Umjetnički paviljon Fellnera i Helmera u Zagrebu.¹⁰⁵ Obrazovni ishodi navedeni u Ispitnom katalogu za arhitekturu 19. stoljeća su »odrediti, imenovati, opisati, objasniti i crtežom označiti stilske karakteristike arhitekture klasicizma; stilske karakteristike historicističke arhitekture«. ¹⁰⁶

Osim što prvi udžbenik ne sadrži djela hrvatske arhitekture, nema naglašenu podjelu razlika historicizma i industrijskog graditeljstva (kako je navedeno u *Nastavnom programu*). Drugi udžbenik sadrži brojna djela, koja su većinom samo nabrojana, bez opisa i bez priloženog slikovnog primjera te neke slikovne primjere koji nisu spomenuti i pojašnjeni u tekstu. U udžbenicima su usporedbe s ranijim razdobljima minimalne. U ovim poglavljima biografije arhitekata su, nažalost, rijetke ili nepostojeće i primjeri djeluju kao puko nabranje bez poveznica u obrazovanjima arhitekata i razloga zašto su projektirali na taj način.

2.1.7. Zastupljenost likovnih primjera arhitekture secesije

Umjetnost secesije prema *Nastavnom programu* trebala bi biti obrađena kao europski i svjetski integralni stil, s naglascima na negaciju tradicije u ornamentu. Obraditi se trebaju dinamika i organičnost krivulje koje se upotrebljavaju u svemu, od pribora za jelo do arhitekture.¹⁰⁷ Obraditi se trebaju likovni primjeri u Francuskoj, Belgiji, Austriji, secesija u Zagrebu, Rijeci i Osijeku.

¹⁰³ Isto, str. 169-172.

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Usp. *Ispitni katalog*, str. 54.

¹⁰⁶ *Ispitni katalog*, str. 39-40.

¹⁰⁷ Usp. *Nastavni program*, str. 95.

Secesija se također, u udžbeniku *Likovna umjetnost 3* Jadranke Damjanov, nalazi u poglavlju *Urbanizam i arhitektura XIX. st i početka XX. st.*, a započinje arhitektonskim primjerom robne kuće u Chicagu Louisa Sullivana s priloženim fotografijama vanjštine, unutrašnjosti, detalja i tlocrtom. Primjer je kratko opisan u tekstu. Slijede primjeri palače Stocklet u Bruxellesu Josepha Hoffmana te Casa Mila u Barceloni Antonia Gaudíja kojima su priložene fotografije vanjštine, unutrašnjosti i tlocrti te su oba primjera analizirana.¹⁰⁸ U udžbeniku se ne nalaze primjeri arhitekture hrvatske secesije.

U udžbeniku Radovana Ivančevića u poglavlju *Secesija* obrađeni su sljedeći primjeri arhitekture: izložbena zgrada *Wiener Secession* Josepha Marie Olbricha koja je opisana i prikazana fotografijom pročelja, kuća Majolika (prikazano pročelje na fotografiji) i postaja podzemne željeznice na *Karlsplatzu* u Beču (prikazano fotografijom, spomenuta u tekstu) Otta Wagnera te hotel Tassel Victora Horte (na fotografiji prikazani predvorje i stubište, kratko opisani u tekstu).¹⁰⁹ Od primjera hrvatske secesije zastupljene su ograda od kovanog željeza u Opatičkoj 10, kuća Kalina arhitekta Vjekoslava Bastla u Zagrebu te zgrada Nacionalne i sveučilišne biblioteke Rudolfa Lubynskog.¹¹⁰ Primjeri su prikazani na fotografijama, ali se ne spominju u tekstu.

Arhitektura secesije u udžbeniku *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom* obrađena je u poglavlju *Secesija*. Djela koja su obrađena su Crvena kuća Philipa Webba (priložena fotografija pročelja i unutrašnjosti), analizirana zgrada bečke secesije Josepha Marie Olbricha (prikazano na fotografiji vanjštine), opisana kuća Majolika Otta Wagnera (prikaz fasadnog dijela), ulaz postaje Dauphine Hectora Guimarda (prikazano fotografijom), opisana obiteljska kuća u Uccleu kod Bruxellesa Henryja van de Veldea (prikaz pročelja), kuća Tassel Victora Horte (prikaz pročelja i unutrašnjosti), analizirana *The Glasgow School of Art* Charlesa Renniea Mackintosha (prikaz pročelja), Casa Mila, Park Guell i katedrala Sagrada Familia Antonia Gaudíja (analizirani i prikazani fotografijom).¹¹¹ Zastupljeni primjeri hrvatske secesije su zgrada Nacionalne i sveučilišne knjižnice (današnji Hrvatski državni arhiv) Rudolfa Lubynskog te zgrada Trgovačko-obrtnog muzeja u Zagrebu Vjekoslava Bastla koja je danas

¹⁰⁸ Usp. Damjanov, J., *nav. dj.*, 2014., str. 106-108.

¹⁰⁹ Usp. Ivančević, R., *nav. dj.*, 2000., str. 263-276.

¹¹⁰ Isto, str. 284.

¹¹¹ Usp. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Čus, N., Jurić Avmedoski, Z., *nav. dj.*, 2010., str. 163-167.

prenamijenjena u Etnografski muzej.¹¹² U udžbeniku je istaknut pojam *eklektizam* koji je pojašnjen u *Pojmovniku*.

Prema *Ispitnom katalogu*, primjeri arhitekture secesije koje učenici trebaju moći analizirati su Casa Mila Antonija Gaudija te Nacionalna i sveučilišna biblioteka Rudolfa Lubynskog.¹¹³ Obrazovni ishodi navedeni u Ispitnom katalogu za arhitekturu secesije su »odrediti i protumačiti prostorni, sadržajni i idejni okvir secesije« te »prepoznati, odrediti i imenovati nazive za secesiju u Njemačkoj, Austriji, Francuskoj i Belgiji«.¹¹⁴

Zaključujem da su u udžbeniku Radovana Ivančevića često hrvatski primjeri samo spomenuti u tekstu ili nisu uopće spomenuti te su samo slikovno prikazani. Primjeri su relevantni za shvaćanje razdoblja secesije, ali nisu objašnjeni ili analizirani. Kao i za prethodno razdoblje, smatram da bi u sve udžbenike trebalo uvrstiti kratke biografije arhitekata o njihovom umjetničkom obrazovanju te povezati utjecaje s njihovim radom. Udžbenik Jadranke Damjanov primjerima pristupa preko formalne analize koja je prisutna kod uglavnom svih predstavljenih primjera koji su istaknutim brojem povezani fotografijom, tlocrtom i presjekom na koje se odnose. Postavljena pitanja na kraju svakog razdoblja i poglavlje s pojašnjenjem relevantnih pojmova doprinose kvaliteti ovog udžbenika te olakšavaju učenicima razumijevanje gradiva. Zamjerka je odvajanje hrvatskih primjera od općih u zasebna poglavlja te izostanak primjera hrvatske secesije u udžbeniku. Udžbenik Radovana Ivančevića koji obrađuje društveno-povijesni kontekst i vrlo je čitljiv, a s time i veoma zanimljiv, daje jasne podjele u regionalnim razlikama svakog razdoblja i pojašnjava potrebe u umjetničkom izražavanju svakog razdoblja. Ipak, čitljivost teksta nije prikazana i u razumijevanju priloženih fotografija jer se ne povezuju s tekstem ikakvom naznakom. Često se priloženo djelo na fotografiji ne spominje u tekstu (a ponekad se ni ne nalazi na istoj stranici). Djela se rijetko analiziraju, a često se djela nekog autora samo nabrajaju bez konteksta. Udžbenik skupine autorica djeluje kao sinteza prva dva udžbenika s jasno istaknutim djelima, analizama ili bar opisom djela (relevantnim za razdoblje), povezanosti teksta i priložene fotografije te sveukupnim opisom razdoblja i pojašnjenja istog, kao i priloženih djela.

¹¹² Isto, str. 180-184.

¹¹³ Usp. *Ispitni katalog*, str. 55.

¹¹⁴ *Ispitni katalog*, str. 41.

3. Dodatna nastava

Dodatna nastava je odgojno-obrazovna skupina koja se formira u školi radi ostvarivanja kvalitetnog izvođenja neposrednog odgojno-obrazovnog procesa.¹¹⁵ Pripada organizacijskom obliku suvremene nastave u koju još spadaju sistematska ili redovna nastava, dopunska nastava, produžna nastava, fakultativna nastava i izborna nastava.¹¹⁶

Dodatna nastava je, prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, članak 34., »nastava za učenike koji u određenom nastavnom predmetu ostvaruju natprosječne rezultate ili pokazuju poseban interes za određeni nastavni predmet«.¹¹⁷ Dodatnu nastavu škola je dužna organizirati, a učenici, daroviti ili s posebnim interesom za predmet, mogu se uključiti vlastitim odabirom.¹¹⁸ Izvodi se na temelju individualnih programa, kao i dopunska nastava.¹¹⁹

*Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi*¹²⁰ u članku 6. navodi kako se nastavniku kao obveza može utvrditi izvođenje dodatne ili dopunske nastave kao dio neposredno odgojno-obrazovnog rada, dok druga stavka istog članka navodi da ukupni sati dodatne ili dopunske nastave jednog nastavnika mogu biti do 4 sata tjedno. Izvodi se jedan ili dva sata tjedno, a provodi kada učenici žele sadržaje pojedinog nastavnog predmeta »produbiti i postepeno ulaziti u istraživanja određenih tema«.¹²¹ Razlikuje se od izborne nastave prema tome što se izborna nastava ocjenjuje, njezino je pohađanje obavezno tijekom cijele godine upisom na početku školske godine ili krajem prethodne školske godine te su sati izvođenja određeni za pojedini izborni nastavni predmet, što znači da se dodatna nastava ne ocjenjuje, pohađanje nije obavezno, a broj sati koji će se izvoditi nije određen zakonom.¹²²

¹¹⁵ Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, NN 63/2008 http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2130.html (pregledano 3. rujna 2017.).

¹¹⁶ Stevanović, M., *Didaktika*, Express digitalni tisak, Rijeka, 2001., str. 112.

¹¹⁷ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, NN 87/2008 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html, 2008., str. 8. (pregledano 16. veljače 2018.).

¹¹⁸ Isto, str. 8.

¹¹⁹ Cindrić M., Miljković D., Strugar V., *Didaktika i kurikulum*, Ekološki glasnik, Donja Lomnica, 2010., str. 74

¹²⁰ *Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi*, 2010.,

http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_27.pdf («Narodne novine«, broj 87/08., 86/09. i 92/10.) (posjećeno 16. veljače 2018.).

¹²¹ Usp., Stevanović, M., *nav. dj.*, 2001., str. 112.

¹²² *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, str. 6.

4. Plan dodatne nastave

Redovna nastava srednjoškolskog predmeta *Likovna umjetnost* zbog male satnice od 35 godišnjih sati ne pruža mogućnost detaljnije obrade pojedinih stilskih razdoblja i likovnih djela za učenike koji žele znati više i produbiti svoje znanje. Za svako stilsko razdoblje u trećem razredu predviđena su najviše tri nastavna sata, od kojih po jedan za arhitekturu, slikarstvo i kiparstvo. Djela koja se spominju rijetko se detaljno stižu obraditi na satu, većim dijelom samo se spomenu ili se obrađuje samo jedan dio građevine, specifičan za razdoblje o kojem se trenutno uči. Spominju se samo najreprezentativnija djela pojedinog razdoblja, a ispuštena su mnoga druga značajna djela. Biografije i obrazovanja arhitekata rijetke su u udžbenicima. Zbog toga je u prijedlog dodatne nastave naglasak stavljen upravo na ovaj segment, a učenicima se prezentira znanstveni pristup bavljenju povijesti umjetnosti.

Proširivanjem sadržaja arhitekture koja se obrađuje u programu prijedloga dodatne nastave učenicima se nastoji pružiti bolji uvid u arhitektonska ostvarenja u umjetnosti. Na ovaj se način omogućava povećavanje njihovog poznavanje opće kulture i umjetnosti te se učenike koji žele nastaviti s daljnjim školovanjem u području likovnih umjetnosti i arhitekture priprema za ispit državne mature, prijemne ispite na fakultetima i zarana ih se upućuje na fakultetske sadržaje.

Plan predložene dodatne nastave je namijenjen učenicima koji su posebno zainteresirani za povijest likovne umjetnosti i arhitekturu, učenicima koji žele nastaviti obrazovanje na studiju povijesti umjetnosti, arhitekture ili Akademiji likovnih umjetnosti te sličnim područjima. Učenici dobivaju uvid u znanstveni pristup stilskim razdobljima i arhitektonskim djelima, njihovoj analizi te pisanju stručnih radova vježbanjem, rješavanjem zadatka i pisanjem seminara. Učenike se potiče na samostalni i grupni rad te samostalno rješavanje problema i istraživanje.

Plan dodatne nastave prati pretpostavljeni raspored tema u redovnoj nastavi *Likovne umjetnosti* za treći razred četverogodišnjih škola propisan *Nastavnim programom za Likovnu umjetnost* (vidi Prilog 6.1.1.). Teme koje se obrađuju na dodatnoj nastavi pratiti će redosljed i sadržaj redovnih nastavnih jedinica kako bi se učenici bolje snalazili u temama dodatne nastave, a za koje im je potrebno predznanje te kako ne bi, u slučaju da su na dodatnoj nastavi neku od tema ranije obradili, ometali tijek sata učenicima koji ne pohađaju dodatnu nastavu.

Dodatna nastava održavala bi se u blok satima zbog opširnosti tema i vježbi koje se na njoj izvode. Započela bi u drugom tjednu nastave, nakon obrađivanja romaničke arhitekture na redovnoj nastavi *Likovne umjetnosti*. Tijekom školske godine odradila bi se 34 nastavna sata kroz 17 tjedana nastave (svaka dva tjedna po dva školska sata). Blok sat omogućava obrađivanje više likovnih primjera i izvođenje više vježbi, detaljnije bavljenje likovnim primjerima te pruža dovoljno vremena da učenici usvoje obrađeno gradivo i otvore kritičku raspravu o likovnim djelima i stilskim razdobljima.

Zamišljeno je da se nastava izvodi primarno kroz vježbe i zadatke. Frontalna nastava svedena je na minimum i odnosi se na dio gradiva koji na redovnoj nastavi nije obrađen, a potreban je za izvršavanje vježbe. S vremenom se od učenika očekuje sve više samostalnosti u istraživanju, a frontalni pristup zamjenjuje se grupnim radom učenika. U trinaestom tjednu nastave učenike se sve više potiče i na individualan rad, iako su zadatci i dalje podijeljeni prema grupama. Učenicima se u zadnjim tjednima nastave daje više slobode pri izradi zadataka te ih se potiče na samostalnost u istraživanju.

S obzirom da predloženi zadatci i vježbe podrazumijevaju korištenje suvremenih audio-vizualnih medija, nastava bi se trebala održavati u prostorijama s računalnom opremom i projektorom.

4.1. Prvi tjedan – Tlocrtne razlike u regionalnoj romaničkoj arhitekturi

Glavni cilj ovog nastavnog sata jest produbiti znanje učenika o arhitekturi romanike kroz analizu tlocrta te konstruktivnih i prostornih elemenata romaničke arhitekture. Učenici kroz metodičku vježbu detaljnije obrađuju regionalna obilježja romaničke arhitekture. Ovaj sat služi kao ponavljanje, odnosno utvrđivanje gradiva obrađenog na redovnoj nastavi. S obzirom na to da na dodatnoj nastavi mogu prisustvovati svi učenici (postoji mogućnost da nisu svi usvojili obrađeno gradivo ili ne barataju sa sigurnošću gradivom iz prethodnih godina), a analiza građevina bitna je za razumijevanje dodatne nastave, prostorni i konstruktivni elementi će se ovdje ponovno utvrđivati, odnosno ponavljati, ali na manje primjera.

Na početku prvoga sata se učenicima podijeljenima u grupe dodjeljuje tlocrt (otisnut na A3 formatu) jedne romaničke građevine. Učenici zapisuju do sada usvojene prostorne i

konstruktivne elemente na tlocrt i pišu analizu tlocrta građevine na zasebni list papira (koju će na drugom dijelu sata izlagati, a kasnije priložiti u dnevnik rada). Predloženi tlocrti su: katedrala svete Marije i svetog Stjepana u Speyeru kao primjer njemačke romaničke arhitekture (Prilog 6.2.1.), bazilika Sant'Ambrogio u Milanu kao primjer talijanske romaničke arhitekture (Prilog 6.2.2.), stara katedrala u Coimabri kao primjer portugalske romaničke arhitekture (Prilog 6.2.3.), katedrala Krista, Blažene Djevice Marije i svetog Cuthberta Durhamskog u Durhamu kao primjer engleske, odnosno normandijske romaničke arhitekture (Prilog 6.2.4.) i katedrala svetog Sernina u Toulouseu kao primjer francuske romaničke hodočasničke arhitekture (Prilog 6.2.5.).

Nastavnik dijeli učenike u grupe (ukoliko su učenici iz različitih razreda, miješa ih se). Na ovaj dio odlazi 20-ak minuta (podjela tlocrta, objašnjenje zadatka, dijeljenje u grupe, upoznavanje učenika), tako da za izvršenje zadatka (i pregled analize kod nastavnika) preostaje 25 minuta. Nastavnik, za vrijeme izvođenja zadatka, obilazi grupe i pomaže učenicima te ih potiče na upisivanje elemenata koje su ispustili, ako ih ima.

Na PowerPoint prezentaciji predavač je unaprijed pripremio tlocrte koji se analiziraju tako da se učenicima olakša način prezentacije (prezentira se unutar drugih 45 minuta predavanja). Dok jedan od učenika čita pisanu analizu tlocrta, drugi učenici iz grupe na prezentaciji pokazuju koji se elementi trenutno spominju u izlaganju (potom nastavlja iduća grupa).

Nakon završenog izlaganja jedne grupe, učenici ostalih grupa (koje trenutno ne izlažu) komentiraju rad grupe koja je izlagala te ukoliko su primijetili propust u analizi ili smatraju da je nešto trebalo biti drugačije izraženo. Predavač potiče učenike na kritičku analizu djela i izražavanje vlastitoga kritičkoga stava prema djelima. Učenicima se postavljaju pitanja: „Koje sličnosti primjećujete među tlocrtima građevina? Smatrate li da su te sličnosti romanička invencija u arhitekturi ili su vam poznate iz ranijih razdoblja? Možete li prema tlocrtima zaključiti koje su građevine bazilikalnog tipa? Koje razlike primjećujete među tlocrtima? Smatrate li te razlike inovacijama u gradnji? Što biste zaključili prema tlocrtima – koje su razlike u regionalnoj romaničkoj arhitekturi Engleske, Njemačke, Francuske, Italije i Portugala? Što ih povezuje?“.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu navesti konstruktivne i prostorne elemente romaničke arhitekture, učenici mogu odrediti, prepoznati, označiti i imenovati konstruktivne elemente romaničke arhitekture prema regionalnim karakteristikama te ih usporediti, učenici mogu razvrstati romaničke građevine prema regijama u kojima se nalaze.

Zadatak za rad kod kuće je pronaći još pet primjera romaničkih građevina u regiji koju su obrađivali na satu.

Učenicima se daje uputa da vode dnevnik rada, odnosno mapu, u koju će prilagati sve materijale na kojima su radili za vrijeme dodatne nastave.

4.2. Drugi tjedan – Regionalne razlike romaničkih građevina

Sat započinje provjerom zadatka dobivenog na kraju prethodnoga sata. Zadatak se provjerava na način da po jedan učenik iz grupe pročita zapisane elemente romaničke arhitekture i arhitektonskih primjera. Provjera traje oko 5 minuta. Učenike se također podsjeća na vođenje dnevnika rada (u obliku mape) u kojem će čuvati materijale dobivene na predavanjima kroz tijek dodatne nastave.

Zadatak započinje ponovnom podjelom tlocrta s prethodnoga sata. Učenici prema predloženim tlocrtima katedrala i crkvi iz prethodnog predavanja, od papira, ljepila, kartona i drvenih štapića grade makete crkvi (moguće je dodati i ostale materijale koji bi poslužili u izvršenju zadatka). Cilj je što detaljnije izraditi elemente građevina i spojiti ih ljepilom, no tako da se spojevi ne vide. Zadatak učenika je odabrati dva traveja na kojima će maketom prikazati elevaciju glavnog broda, nadsvođivanje građevine u glavnom i bočnom brodu. Uz tlocrt se prilažu i fotografije eksterijera i interijera građevine prema kojima izrađuju dijelove. Učenicima je dozvoljeno koristiti mobilne telefone kako bi potražili fotografije građevine i time si olakšali izradu makete.

Ovom vježbom učenici dobivaju uvid o važnosti konstrukcije u gradnji, potrebnih elemenata i o samoj upotrebi i svrsi tih elemenata. Učenici dobivaju dojam o masivnosti građevina i konstruktivnoj vrijednosti svakog elementa koji je korišten za izgradnju pojedinih građevina. Za ovu vježbu određeno je 45 minuta, no ukoliko neke grupe nisu završile, zadatak se može dovršiti pri početku idućeg predavanja.

Građevine koje se na ovom predavanju koriste za makete su iste građevine kao i na prethodnom blok satu: carska katedrala svete Marije i svetog Stjepana u Speyeru, bazilika Sant' Ambrogio u Milanu, Stara katedrala u Coimbri, katedrala Krista, Blažene Djevice Marije i svetog Cuthberta Durhamskog u Durhamu, katedrala svetog Sernina u Toulouseu.

Nakon što su makete izrađene, učenici, kao i na prošlom predavanju, izlažu o obavljenom zadatku. Opisuju postupak kojim su izrađivali konstruktivne elemente kako se maketa crkve ne bi urušila, koji je dio makete trebao biti čvršći, stabilniji. Usmeno opisuju izgled elemenata i navode prostorne elemente. Ostali učenici procjenjuju njihov rad i stabilnost makete. Nakon završenih izlaganja otvara se kritička rasprava o djelima. Učenike se upućuje na usporedbe crkvi i naglašavanje razlika među njima, od masivnosti, veličine, konstrukcije i sveukupnoga dojma.

Odgojno-obrazovni ishodi ovoga predavanja: učenici mogu nabrojati konstruktivne i prostorne elemente romaničke arhitekture te razlikovati regionalne razlike romaničke arhitekture, učenici mogu objasniti upotrebu konstruktivnih i prostornih elemenata na pojedinom djelu romaničke građevine, učenici mogu izraditi maketu zadanih elemenata romaničke sakralne arhitekture, učenici mogu procijeniti i utvrditi stabilnost konstruktivnih elemenata romaničke građevine te interpretirati tu stabilnost.

4.3. Treći tjedan – Istraživanje o ranoj gotičkoj arhitekturi

Cilj sata je učenike podučiti znanstvenom istraživanju, pisanju seminarskih radova i korištenju znanstvene literature i mrežnih izvora. Učenici će na primjerima rane gotičke arhitekture na području Francuske, odnosno Île-de-Francea, naučiti istraživati o zadanim temama.

Prvi dio sata zamišljen je kao frontalna nastava u kojoj nastavnik učenicima predaje uvod u ranu gotičku arhitekturu. Učenici su do sada na redovnom predavanju Likovne umjetnosti već obradili lekciju o gotičkoj arhitekturi tako da su već upoznati s arhitektonskim djelima i načelima te se ovo predavanje temelji na proširivanju već usvojenoga gradiva. Smatram da je ovakve podatke potrebno ponoviti jer slijedi zadatak s radom u grupi za kojeg svi učenici trebaju imati isto predznanje kako ne bi zaostajali u radu za drugim učenicima koji su možda bolje usvojili gradivo.

Učenicima se prije nastavnikovog izlaganja dijele radni listovi (Prilog 6.3.1.) koje trebaju popuniti tijekom uvodnoga dijela predavanja.

Tekst koji nastavnik prezentira: „Gotička arhitektura u povijesti započinje pregradnjom opatijske crkve Saint-Denis i katedralom u Sensu, odnosno novim otkrićima u gradnji masivnih prostora i oslobađanjem, to jest smanjenjem zidne mase.¹²³ Gotičku arhitekturu dijelimo na ranu i kasnu fazu. Rana faza počinje gradnjom deambulatorija opatijske crkve Saint-Denis 1140. godine.¹²⁴ Kasna faza, nazivana još i visokom gotikom, započinje u 13. stoljeću, gradnjom katedrala u Chartresu i Laonu.¹²⁵ Primarna razlika ovih dviju faza je u tome što se za vrijeme rane faze, odnosno 12. stoljeća, eksperimentira u gradnji, traže se novi načini smanjenja zidne mase kako bi se postigla što veća monumentalnost sa što tanjom zidnom konstrukcijom, s obzirom na to da su francuski graditelji tradicionalno preferirali tanje zide, veće prozorske otvore, više vitraja.¹²⁶

Rano gotičko razdoblje dijeli se na tri faze: prva faza rane gotike na području Île-de-Francea, područja oko Pariza, koje je imalo izravnu monarhijsku vladavinu.¹²⁷ Opatijska crkva Saint-Denis, čiju je obnovu istočnog dijela naručio opat Suger, prvi je primjer ove faze te najznačajniji utjecaj na kasnije gotičke katedrale.¹²⁸ Odluka opata Sugera za obnovom crkve dolazi od želje za proširenjem vanjskog dijela kora kako bi se stvorilo dovoljno otvora za vitraje i time stvorio drugačiji doživljaj unutrašnjosti građevine (od zatvorenosti romaničkih građevina s manjim prozorskim otvorima).¹²⁹ Novine u gradnji koje se javljaju su nove arhitektonske forme i nova organizacija bočnog prostora – šiljastih lukova u nadsvođenju i kontrafornog sistema.¹³⁰ Crkva je u nacionalnoj politici francuske monarhije imala veliki značaj i imala je važan položaj te je zbog toga u velikoj mjeri utjecala na gradnju kasnijih gotičkih crkava.¹³¹

¹²³ Usp. Parry, S., *Great Gothic Cathedrals of France*, New York, Viking Studio, 2001., str. 16.

¹²⁴ Usp. Klein, B., *The Beginnings of Gothic Architecture in France and its Neighbors*, u: *Gothic, Architecture, Sculpture, Painting*, ur.: Rolf Toman, Tandem Verlag GmbH, 2007., str. 28.

¹²⁵ Usp. Parry, S., *nav. dj.*, 2001., str. 19.

¹²⁶ Isto, str. 16.

¹²⁷ Usp. Klein, B., *nav. dj.*, 2007., str. 28.

¹²⁸ Usp. Parry, S., *nav. dj.*, 2001., str. 17.

¹²⁹ Isto, str. 155.

¹³⁰ Isto, str. 16.

¹³¹ Usp. Klein, B., *nav. dj.*, 2007., str. 32.

Korski dio s dvostrukim deambulatorijem i sedam kapela, obnavljan od 1137. do 1144. godine, koristi elemente burgundskih šiljastih lukova i normandijskog svođenja brodova s rebrima, elemente koji su već ranije postojali (npr. katedrala u Durhamu i katedrala u Speyeru), no prvi je koji te elemente spaja, u čemu i leži njegova inovativnost i lakoća te odmak od teške romaničke gradnje.¹³² Način povezivanja deambulatorija i kapela koji stapa svoje elemente u jednu cjelinu križno-rebrastim svodom temeljenom na šiljastom luku pretvara cijelu konstrukciju istočnog dijela u jednu geometrijsku kompoziciju.¹³³

S druge strane, katedrala Saint-Etienne u Sensu zadržava masivniji izgled romaničke građevine, no u gotičkoj formi.¹³⁴ Gradnja katedrale započinje krajem 1130-ih, međutim u njoj se drugačije pristupa estetici nego što je to bilo kod izgradnje korskog dijela Saint-Denisa. Glavni cilj bio je povećanje središnjeg prostora glavnog broda i kora, zbog čega se glavni brod flankira deambulatorijem (bočni brodovi su povezani deambulatorijem bez prekida) i jednom pravokutnom kapelom.¹³⁵ Kako bi se utisak veličine glavnog broda povećao – čak je dvostruko širi od širine bočnih brodova – ulaskom u crkvu dobio se spoj prostornosti i jačine prostora.¹³⁶ Svod katedrale podržan je snažnim dvostrukim sistemom traveja s većim i manjim stupovima koji stvaraju velike prostorne jedinice u visini crkve i nadsvođenju. Bez obzira na samu masivnost ziđa i konstruktivnih elemenata, pogled privlače manji stupovi koji ga vode u visinu, time stvarajući dojam gotičke forme, iako je forma zapravo romanička, masivna i teška.

Druga faza rane gotike, u kojoj se eksperimentiranje u gradnji nastavlja, traje od 1145. do 1160. godine.¹³⁷ U ovoj se fazi ne otkrivaju novi načini gradnje, već upravo suprotno – pokušavaju se ponoviti dostignuća iz prve faze rane gotike. Graditelji katedrala u Noyonu i Senlisu pokušavaju ponoviti jedinstvenost i osvjetljenje ambulatorija Saint-Denisa i visinu broda u Sensu, no iako prate tlocrtnu strukturu, dobivaju različite rezultate, masivno romaničko ziđe s gotičkim konstruktivnim elementima.¹³⁸

¹³² Isto, str. 32.

¹³³ Usp. Janson, H. W., Janson, A. F., *Povijest umjetnosti dopunjeno izdanje*, Varaždin, Stanek, 2005., str. 322.

¹³⁴ Usp. Parry, S., *nav. dj.*, 2001., str. 16.

¹³⁵ Isto, str. 155.

¹³⁶ Isto, str. 155.

¹³⁷ Isto, str. 18.

¹³⁸ Usp. Parry, S., *nav. dj.*, 2001., str. 18.

Treća faza rane gotičke arhitekture predstavlja eksperimentiranje u postizanju visine u građevinama. Na katedralama Notre-Dame u Noyonu, Notre-Dame u Parizu i u južnom transeptu katedrale u Soissonsu grade se četverokatni projekti kako bi se dobilo na visini građevina.¹³⁹

Potom se s učenicima provjerava zapisano u vježbi te se prelazi na sljedeći zadatak (radni list spremaju u dnevnik rada). Učenicima se dijeli stručna literatura i dozvoljava korištenje računala u svrhu izvršenja zadatka. Zadatak je da učenici pripreme vlastito izlaganje (koje će trajati do 10 minuta) i seminarski rad o jednoj od ranogotičkih katedrala. Zadatak se izvodi u grupama, a ponuđene građevine su: katedrale Notre-Dame u Noyonu, Senlisu, Parizu, i katedrala Saint-Gervais-et-Protais u Soissonsu. U tekstu također treba biti kratka analiza tlocrta građevine i, ako je potrebno, eksterijera i interijera građevine. Rad treba sadržavati najmanje šest kartica teksta. Uz pisanje seminarskog rada rezultate istraživanja potrebno je prezentirati. Prezentacija može biti napravljena u PowerPointu ili u obliku plakata na kojem će se objasniti izrađeni dijelovi. Uz prezentaciju je potrebno pripremiti i desetak pitanja za ostale učenike. Ta će se pitanja postavljati nakon odrađene prezentacije.

Učenike se nadalje upućuje na korištenje stručne literature (vidi Prilog 6.4.1.), načine na koje će potrebne informacije nalaziti u njoj te kako se koristiti mrežnim stranicama i kako ih pretraživati te koje su mrežne stranice dozvoljene za korištenje u seminarskim radovima.

Učenici su dužni nastavniku nakon pet dana poslati prvu verziju seminarskoga rada, nakon čega ih nastavnik upućuje u izradu prezentacije ili ispravak i nadopunu rada. Prezentaciju su dužni poslati tri dana nakon što je prihvaćen seminarski rad.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici istražuju ranogotičku arhitekturu te rezultate svog istraživanja prezentiraju u obliku seminarskoga rada; učenici prepoznaju, odabiru i navode relevantne informacije u stručnom tekstu; učenici samostalno procjenjuju kvalitetu vlastitih istraživanja.

¹³⁹ Isto, str. 18.

4.4. Četvrti tjedan – Prezentiranje o ranoj gotičkoj arhitekturi

U četvrtom tjednu nastave učenici prezentiraju rezultate svojih istraživanja o ranogotičkoj arhitekturi. Prezentacije traju do 10 minuta, nakon čega se učenicima ostalih grupa koji su slušali prezentaciju postavljaju pitanja vezana za izlaganje te se potiče rasprava o djelu. Učenici međusobno vrednuju rad drugih učenika o kvaliteti njihova istraživanja te spremnosti za izlaganje.

Cilj sata je učenike podučiti o objašnjavanju važnosti istražene građevine u kontekstu ranogotičke arhitekture i razvijanju vlastitog kritičkog stava. Učenike se pri pripremi prezentacije potaklo da pripreme pitanja koja će postavljati drugim učenicima na ovom predavanju te ih se time također usmjerava na isticanje relevantnih informacija vezanih za djela.

Odgojno-obrazovni ishodi ovoga predavanja: učenici razlikuju i izdvajaju relevantne informacije dobivene na predavanju te ih procjenjuju i upotrebljavaju u daljnjoj raspravi. Učenici koriste stručnu terminologiju; učenici samostalno procjenjuju kvalitetu istraživačkoga rada drugih učenika.

4.5. Peti tjedan – Zrela gotička arhitektura

Peti tjedan nastave zamišljen je kao više vježbi u kojima učenici gledajući videe o katedralama visoke gotike rješavaju radne listove. Nakon svakoga videa određeno je vrijeme za pitanja i raspravu koji su vezani za građevinu koja se obrađivala u videu.

Cilj sata je učenicima pobliže prikazati neke od reprezentativnih građevina zrele gotičke arhitekture. Gledanjem videa i slušanjem teksta (i zapisivanjem na radni list) učenicima se detaljnije predstavlja svaka od tih građevina. Učenici su na redovnoj nastavi već obrađivali ove građevine, no ovdje se utvrđuje znanje konstruktivnih i prostornih elemenata, čime se učenike priprema za analize građevina na državnoj maturi.

Predavanje započinje podjelom prvoga radnoga listića (Prilog 6.3.2.), nakon čega se pušta prvi video. Prvi video koji učenici gledaju vezan je uz katedralu Notre Dame u

Chartresu, razgovor dr. Stevena Zuckera i dr. Beth Harris.¹⁴⁰ Gledanje videa traje 13 minuta, nakon čega slijedi provjera odgovora na radnome listiću te rasprava u trajanju od 10 minuta. Tijekom rasprave učenike se potiče na davanje primjera drugih arhitektonskih djela i uspoređivanje s njima (kratka usporedba određenih konstruktivnih i prostornih dijelova).

Idući video odnosi se na katedralu u Reimsu.¹⁴¹ Video traje 16 minuta i govori o novim graditeljskim razvojima za vrijeme gotike te vrlo dobro opisuje pročelje tipične gotičke katedrale. Učenicima se dijeli radni list koji ispunjavaju za vrijeme gledanja videa (Prilog 6.3.3.). Kada video završi, provjeravaju se i usklađuju odgovori učenika. Nakon provjere slijedi kratka rasprava o videu i rasprava o rješenjima mase ziđa i visinskim postignućima gotičkih katedrala u Francuskoj. Vježba se sastoji od ponavljanja pojmova, no primarno služi kako bi se učenici pobliže upoznali s katedralom u Reimsu, odnosno kako bi detaljnije naučili o njenim elementima, dijelovima i načinom na koji je građena.

Tom raspravom završava prvi sat.

Treća vježba odnosi se na video o gotičkoj kapeli Sainte-Chapelle.¹⁴² Video traje šest minuta i govori o izvanrednoj gotičkoj gradnji olakšane konstrukcije ziđa kako bi se postiglo što više mogućnosti za postavljanje većih otvora. Učenicima se dijeli radni list s vježbom u kojem moraju, prateći video, popunjavati rečenice u tekstu (Prilog 6.3.4.).

Četvrta vježba odnosi se također na gledanje videa i ispunjavanje radnoga lista (Prilog 6.3.5.).¹⁴³ Video se odnosi na katedralu u Salisburyu, elevaciju brodova, longitudinalnost, odnos mase i prostora te obrađuje razdoblja engleske gotike. Video traje 7 minuta te se nakon provjere radnih listova započinje rasprava i usporedba katedrale u Amiensu i katedrale u Salisburyju, s obzirom na to da su građene u isto vrijeme.

¹⁴⁰ Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Cathedral of Notre Dame de Chartres", u *Smarthistory*, 18. prosinca 2015., <https://smarthistory.org/cathedral-of-notre-dame-de-chartres-part-1-of-3/> (pregledano 15. travnja 2018.)

¹⁴¹ Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, " Reims Cathedral", u *Smarthistory*, 25. travnja 2017., <https://smarthistory.org/reims-cathedral/> (pregledano 15. travnja 2018.)

¹⁴² Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Sainte-Chapelle, Paris", u *Smarthistory*, 24. svibnja 2017., <https://smarthistory.org/sainte-chapelle-paris/> (pregledano 15. travnja 2018.)

¹⁴³ Valerie Spanswick, "Salisbury Cathedral," u *Smarthistory*, 8. kolovoza 2015., <https://smarthistory.org/salisbury-cathedral/> (pregledano 16. travnja 2018.)

Peta se vježba također izvodi preko radnog listića (Prilog 6.3.6.), gledanjem videa o katedrali svetog Andreja u Wellsu.¹⁴⁴ Katedrala predstavlja izniman primjer u arhitekturi i skulpturi engleske zrele gotike te je odličan primjer miješanja dva stila engleske gotike. Video traje 7 minuta, a učenici osim dopunjavanja ovog puta trebaju napisati analizu svodenja.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici analiziraju gotičke katedrale, učenici prepoznaju i imenuju katedrale zrele gotike u Francuskoj i Engleskoj; učenici razlikuju načine u gradnji engleskih i francuskih gotičkih katedrala, učenici mogu detaljnije opisati katedrale u Chartresu, Reimsu, Parizu, Salisburyju i Wellsu i za svaku od njih nabrojati dijelove, posebnosti i razlike među njima.

4.6. Šesti tjedan – Brunelleschi i Alberti – dvije struje renesansne arhitekture

Ovo predavanje podijelit će se u dva dijela. U prvom će dijelu učenici prikupljati podatke o renesansnim arhitektima Filippu Brunelleschiju i Leonu Batista Albertiju, dok je drugi dio predavanja zamišljen kao neformalni oblik debate s temom „Tko je bolji renesansni arhitekt?“. Iako su Brunelleschi i Alberti arhitekti različitih struja renesansne arhitekture, učenici trebaju istražiti njihova djela i debatirati koji je arhitekt, i zbog čega, utjecajni i značajniji.

Cilj predavanja je učenike detaljnije upoznati s radom ovih arhitekata na interaktivan i zabavan način u kojem se učenici verbalno izražavaju.

Za vrijeme prvoga sata potrebno je dobro istražiti djela arhitekata kako bi se tvrdnje mogle poduprijeti argumentima. Također, potrebno je prikupiti vizualne dokaze za raspravu putem kojih će se djela arhitekata uspoređivati. Učenici trebaju prikupiti informacije o obrazovanju ovih umjetnika na području arhitekture, nacрте građevina koje će usporediti s građevinama, zapise o djelima i razmišljanjima o umjetnosti. Potrebno je u debati naglasiti struju renesansne arhitekture koju je pojedini arhitekt zastupao te ih vizualno prikazati na način da se usporede djela arhitekata i njihova istraživanja. Dodatno, učenici mogu istražiti i sljedbenike tih struja te ih uvrstiti u debatu.

¹⁴⁴ Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Wells Cathedral", u *Smarthistory*, 18. srpnja 2017., <https://smarthistory.org/wells-cathedral/> (pregledano 17. travnja 2018.)

Učenicima će biti ponuđena literatura, kao i pristup Internetskim stranicama za istraživanje. Literatura koju nastavnik donosi na sat je: *The architecture of the Italian Renaissance* Petera Murraya (1963.)¹⁴⁵ i *History of Italian Renaissance Art: Painting, Sculpture, Architecture* Fredericka Hartta i Davida G. Wilkinsa (1969.)¹⁴⁶ koje će biti dovoljne, uz pretraživanje Interneta, za ovaj zadatak. Nastavnik dijeli učenike u dvije grupe.

Na početku drugoga sata dovršavaju se prezentacije za debatu (čime priprema za debatu traje oko 60 minuta), konzultira se s nastavnikom o tečnosti i redosljedu debate. Grupe se međusobno pripremaju za izlaganje, otvaranje debate i redosljedu učenika koji će prezentirati argumente.

Posljednjih 30 minuta drugoga sata započinje otvaranje debate. Dva učenika iz svake grupe, u trajanju od 4 minute, prezentiraju prvi dio „obrazovanje arhitekata“ u kojem debatiraju po čemu je obrazovanje arhitekta dovelo do umjetnosti kojom se bavio, odnosno na koji ju je način zamislio. Drugi dio debate vodi se oko djela arhitekata – koja su djela „renesansnija“, odnosno zašto bi jedna od struja renesansne arhitekture bila značajnija od druge i po čemu. Zadatak je u ovome dijelu usporediti djela koja su prikazana na prezentaciji. Učenicima druge grupe, koja ne izlaže, dozvoljava se unakrsno postavljanje pitanja i poticanje rasprave.

Odgojno obrazovni ishodi: učenici prepoznaju, razlikuju i uspoređuju arhitektonska djela Filipea Brunelleschija i Leona Batiste Albertija, učenici mogu ta djela klasificirati i razlikovati te izvesti zaključak na temelju usporedbe, učenici mogu prilagoditi stručni tekst za potrebe seminara.

4.7. Sedmi tjedan – Šibenska katedrala

Cilj sata je učenicima približiti proces nastanka i razvoj jedne od najreprezentativnijih katedrala hrvatske povijesti umjetnosti. Katedrala svetog Jakova građena je tijekom stotinjak godina te dva razdoblja umjetnosti – gotike i renesanse. Istraživanjem učenici otkrivaju koji su pravni procesi potrebni za gradnju jednoga monumentalnoga umjetničkoga djela, koliko

¹⁴⁵ Murray, P., *The architecture of the Italian Renaissance*, London: Thames and Hudson, 1986.

¹⁴⁶ Hartt, F., Willson, D. H., *History of Italian Renaissance Art: Painting, Sculpture, Architecture*, Upper Saddle River, N.J., Pearson/Prentice Hall, 2007.

vremena treba za organizaciju gradnje, koliko se plan građevine može izmijeniti tijekom vremena, što se događa kada se stil u gradnji promijeni za vrijeme trajanje izgradnje te koliko pojedini arhitekt može doprinijeti izgledu neke građevine i grada, kao i utjecati na umjetnost svojim inovacijama i idejama. Za postavljanje zadatka nastavnik na sat donosi literaturu (Prilog 6.4.2.) sa označenim stranicama na kojima učenici mogu naći potrebne podatke.

Zadatak za učenike je da podijeljeni u četiri grupe, koje određuje nastavnik, naprave PowerPoint prezentaciju o dodijeljenom razdoblju gradnje katedrale svetog Jakova. Uz prezentaciju potrebno je pripremiti i kviz znanja na mrežnoj stranici Kahoot.¹⁴⁷ Prezentacija i kviz pripremaju se unutar ovog blok sata, a prezentiraju i izvode na idućem.

Istražuju se četiri teme: utemeljenje katedrale sv. Jakova i projekt Bonina da Milana (1409.-1431.), prvo razdoblje gradnje katedrale sv. Jakova (1431.-1441.), drugo razdoblje gradnje katedrale sv. Jakova (1441.-1473.) i treće razdoblje gradnje katedrale sv. Jakova (1475.-1536.). Učenike se dijeli u četiri grupe.

Grupa s temom utemeljenja katedrale treba istražiti potrebu za gradnjom nove katedrale, razloge gradnje katedrale na mjestu na kojem je sagrađena, obustave gradnje katedrale i razloge za njih, ulogu šibenskoga biskupa Bogdana Pulšića (1402.-1436.) u poticanju gradnje katedrale, prvoga projektanta katedrale Bonina da Milana i njegovu umjetničku pozadinu te prvotni nacrt katedrale, promjene na katedrali koje je napravio Francesco di Giacomo iz Venecije te tri skupine kiparskih djela iz prve faze izgradnje.

Zadatak druge grupe, koja obrađuje prvo razdoblje gradnje katedrale svetog Jakova, je istražiti doprinos Lorenza Pincina i Antonia Busata, njihovo rješenje u postavi portala Bonina da Milana, dovršene dijelove katedrale u prvih deset godina izgradnje kao i majstore koji su radili na izgradnji te umjetničko obrazovanje Jurja Dalmatinca. Pozornost treba obratiti na gotičke elemente gradnje i naglasiti ih.

¹⁴⁷ Kahoot je interaktivni digitalni alat koji služi kao sustav za kvizove, diskusije i upitnike preko računala i mobitela. Učenici i nastavnici mogu napraviti kviz znanja koji se preko projektor prikazuje na platnu te učenici prijavom i lozinkom te rješavaju zadatke na mobitelu. Potom aplikacija automatski računa bodove svakoga sudionika i prikazuje rezultate. e-laboratorij, <http://e-laboratorij.carnet.hr/kahoot-game-based-sustav-za-odgovaranje-i-kvizove/>

Istraživanje treće grupe odnosi se na drugo razdoblje u gradnji katedrale svetog Jakova. Učenicima je zadatak istražiti novi koncept gradnje Jurja Dalmatinca i njegovo preuzimanje mjesta prokuratora, klesanje katedrale umjesto zidanja i razloge za korištenjem montažne tehnike, montažnu tehniku, tri etape građevinske djelatnosti, gradnju apsidalnog djela katedrale i krstionice, gradnju sakristije, rješavanje problema neujednačene visine kora i gradnju brodova.

Četvrta grupa koja se bavi temom trećega razdoblja gradnje katedrala treba istražiti umjetnika Nikolu Ivanova Firentinca, kamene svodove-krovove i problem visinskih razlika, kupolu katedrale, gradnju svetišta, rad protomajstora Bartolomea iz Mestra i njegova sina Jakova na katedrali te završne radove na plastici katedrale.

Nakon istraživanja učenici pripremaju prezentacije i do 30 pitanja za aplikaciju Kahoot (pitanja se mogu pripremati i za vrijeme izrade prezentacije).

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici u skupinama istražuju i prezentiraju faze gradnje šibenske katedrale sv. Jakova; učenici analiziraju arhitektonske i skulpturalne elemente šibenske katedrale.

4.8. Osmi tjedan – Katedrala sv. Jakova, prezentacije i kviz

Cilj predavanja je učenike upoznati s cjelokupnim projektom šibenske katedrale, od primarnih planova do izvedbe. Učenici su na prethodnom satu pripremili prezentacije i kvizove za aplikaciju Kahoot o planovima izvedbe katedrale i fazama gradnje (primjer kviza nalazi se na poveznici).¹⁴⁸

Svaka od četiriju grupa drži izlaganje uz prezentaciju u trajanju do 15 minuta, nakon čega ostali učenici rješavaju kviz. Ako su neka od pitanja na kvizu lošije odgovorena, grupa koja je obrađivala tu temu pomnije objašnjava točna rješenja. Ako preostane dovoljno vremena, i ako to učenici žele, mogu postaviti dodatna pitanja grupi koja je održavala prezentaciju.

¹⁴⁸ Primjer kviza, <https://play.kahoot.it/#/k/460c89d7-4c7a-42d2-879b-cc9a82d5597f>

Odgajno-obrazovni ishodi: učenici mogu raspoznati graditelje katedrale svetog Jakova u Šibeniku i prepoznaju njihov rad na građevini, učenici objašnjavaju faze gradnje katedrale i navode razloge promjena, učenici mogu identificirati dijelove katedrale prema njezinim graditeljima.

4.9. Deveti tjedan – Arhitektura Andree Palladija

Na ovom se predavanju obrađuju vile Andree Palladija. Sat je zamišljen tako da učenici gledaju video o Palladijevom stilu gradnje vila.¹⁴⁹ Pritom rješavaju radni list koji prati tijek videa. U vježbi se obrađuje arhitekturni stil Andree Palladija s naglaskom na vile koje je projektirao. Obraduje se i njegovo umjetničko školovanje i ranija djela. U vježbi učenici trebaju napisati tri analize i upotpuniti rečenice (koje prate redoslijed videa). Djela koja se spominju i prikazuju u videu su restauracija Bazilike u Vicenzi, Palazzo Valmarana, palača Chiericari, Akademija glume, pročelje crkve San Francesco della Vigna, San Giorgio Maggiore, Il Redentore, vila Barbaro, vila Foscari, vila Elmo i vila Rotonda.

Video traje 48 minuta, no zbog zaustavljanja radi analiza zadatak će se izvoditi u trajanju od 2 školska sata.¹⁵⁰ Učenicima se dijele radni listovi (Prilog 6.3.7.) i objašnjava zadatak.

Za svaku analizu učenici imaju do 10 minuta. Nakon gledanja videa provjeravaju se rješenja te preostaje vrijeme za kritičku raspravu.

Zadatak učenika je do idućeg predavanja pronaći (na Internetu ili u literaturi) druge građevine koje je projektirao Andrea Palladio i pripremiti dokument sa fotografijama građevina i tlocrtima (dokument koji će moći otvoriti na nekoj od aplikacija koje imaju na mobitelu, kako bi ih mogli pregledavati na satu).

¹⁴⁹ YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=avjFrdPvUj8> (pregledano 21. svibnja 2018.)

¹⁵⁰ Zbog analiza video se zaustavlja u određeno vrijeme: 10:47 (analiza pročelja palače Valmarana), 13:07 (analiza pročelja palače Chiericari), 26:32 (analiza pročelja vile Barbaro).

4.10. Deseti tjedan – Paladijanizam

Paladijanizam je stil u gradnji koji se bazira na projektima arhitekta Andree Palladija.¹⁵¹ U videu koji su učenici gledali na prethodnom satu predstavljeni su primjeri Palladijevih djela te građevine nastale pod utjecajem Palladijeva stila gradnje.

Zadatak učenika je osmisliti jednu takvu građevinu u tlocrtu i skici pročelja. Od učenika se traži poštivanje simetrije u tlocrtima te prepoznatljivost klasičnih utjecaja u skici pročelja, osmišljenog na suvremen način. Potiče se upotreba modernih građevnih materijala, betona, željeza i stakla. Kao mjesto gradnje može se odabrati bilo koje mjesto (ili regija) i koristiti utjecaji tamošnje arhitekture. Građevine također mogu biti različite namjene, od crkve do vijećnice, stambene građevine ili ljetnikovca. Zadatak se izvodi oba sata ovog predavanja.

Za vježbu je učenicima podijeljen papir s kvadratima, kao i papir bez crta, ravnala i trokuti, šestari, rapidografi i crni flomasteri. U zadatku treba biti vidljiv utjecaj arhitekture Andree Palladija, kao i namjena građevine koju projektiraju. Na skici ili tlocrtu (jednom od njih) treba biti prepoznatljiv utjecaj lokalne arhitekture za mjesto ili regiju u koju žele smjestiti građevinu.

Odgovno-obrazovni ishodi: učenici mogu objasniti Palladijev način gradnje i uzore u gradnji. Učenici mogu primijeniti znanje o Palladijevu načinu gradnje, objasniti njegov utjecaj i primijeniti ga na likovnom djelu.

4.11. Jedanaesti tjedan – Bernini i Borromini 1

Po uzoru na predavanje i vježbe o arhitekturi Andree Palladija učenici pripremaju predavanje o Gian Lorenzu Berniniju i Francescu Borrominiju.

Učenici trebaju pronaći kvalitetne videe (video klipove ili kraće dokumentarne filmove) o spomenutim arhitektima i njihovim djelima. Videi trebaju sadržavati prikaze

¹⁵¹ Victoria and Albert Museum <http://www.vam.ac.uk/content/articles/s/style-guide-palladianism/> (pregledano 29. svibnja 2018.)

njihovih djela, napredak u gradnji i utjecaj na arhitekturu. Učenici se dijele u dvije grupe, a svaka grupa istražuje stvaralaštvo jednog arhitekata.

Trajanje videa nije određeno, tako da to može biti jedan video koji sadržava sve navedeno ili više videa. Učenici dobivaju i mogućnost snimanja vlastitoga video uratka ako su željni na taj način istraživati o temi i ako imaju potrebnu opremu. Usporedno s videima trebaju pripremiti i vježbe za učenike druge grupe preko kojih će pokazati u kojoj su mjeri usvojili gradivo. Te vježbe mogu biti, kao na prethodnom satu, radni listovi koji prate tijek videa, ili vježba preko aplikacije Kahoot. Ako učenici imaju druge ideje za izvođenje vježbi, i te će se metode prihvatiti kao vježba pod uvjetom da se odnose na ponavljanje i utvrđivanje gradiva koji su prikazani u videu.

Cilj je ovog predavanja učenike potaknuti na samostalno istraživanje te razvijanje kreativnosti.

Do kraja ovoga sata učenici se pripremaju za izlaganje koje će se održati u idućem tjednu dodatne nastave.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu prepoznati djela Gian Lorenza Berninija i Francesca Borrominija, učenici navode primjere arhitekture ovih arhitekata.

4.12. Dvanaesti tjedan – Bernini i Borromini 2

Dvije grupe učenika drže izlaganja o arhitektima Gian Lorenzu Berniniju i Francescu Borrominiju. Svaka grupa dobiva jedan školski sat za raspolaganje na kojem prikazuje videe o arhitektu kojeg su istraživali i vježbe koje su pripremili za učenike druge grupe. Pred kraj svakog izlaganja vježbe, zadnjih 5 do 10 minuta, učenici druge grupe postavljaju pitanja grupi koja izvodi izlaganje o razlozima odabira videa, načinu pristupa zadatku, na koji su način odredili koje su informacije relevantnije, na koji su način postavljali pitanja za vježbu/vježbe, smatraju li da su uspjeli u 40-ak minuta kvalitetno predstaviti jednog arhitekta.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu identificirati djela arhitekata Gian Lorenza Berninija i Francesca Borrominija, učenici mogu organizirati predavanje o navedenim arhitektima, učenici mogu procijeniti relevantne podatke o arhitektima.

4.13. Trinaesti tjedan – Zimska palača Eugena Savojskog

Tema trinaestog tjedna nastave zamišljena je kao obrada zimske palače princa Eugena Savojskog. Eugen Savojski, rođen u Parizu 1663. godine kao peti sin grofa Eugena Mauricea Soissona i Olympe Mancini, tijekom života postiže visoki status u vojnoj karijeri, za razliku od one predodređene na francuskom dvoru, crkvene karijere. Kao feldmaršal austrijske vojske 1693. godine, te nakon uspješnih predvođenja oslobodilačkih pokreta za vrijeme opsade Beča, dobiva čast i ugled te nagradu cara Leopolda I, koji su ga učinili u to doba jednim od najbogatijih ljudi u Europi.¹⁵² To mu omogućava financijsku sposobnost za gradnju palača i dvoraca, a Eugen kao veliki diplomat i pokrovitelj umjetnosti odlučuje sagraditi palaču, u sadašnjoj bečkoj ulici Himmelpfortgasse. U gradnji palače sudjeluju velika imena barokne arhitekture Johann Bernhard Fischer von Erlach i Johann Lukas von Hildebrandt. Na izradi plastike sudjeluju Lorenzo Mattielli, Giovanni Giuliani i Santino Bussi.¹⁵³

Zadatak je učenika u potpunosti istražiti nastanak palače, tijekom izgradnje, umjetnike koji su sudjelovali u nastanku palače, načine gradnje, predstaviti palaču putem prezentacije te usporediti palaču s drugim bečkim palačama građenim za vrijeme baroka, odnosno dijelove u kojima se palače mogu usporediti i povezati – palačom Dietrichstein-Lobkowitz, palačom Starhemberg na Minoritzplatzu, palačom Harrach Domenica Martinellia, palačom Batthyany-Schonborn, palačom Liechtenstein na Bankgasse te palačom Daun-Kinsky.

S obzirom na to da je ovo već trinaesti tjedan nastave, odnosno već su održana 24 sata nastave na kojima su učenici više uputa radili na sličnim projektima, sada se samostalno trebaju podijeliti u grupe ili samostalan rad na određenim dijelovima zadatka. Učenici zajednički odlučuju koji će aspekti zadatka trebati koji broj učenika koji će raditi na njima, tko će od njih predvoditi projekt, tko će se pobrinuti za tijek izrade, koliko će učenika raditi na izradi prezentacije, tko će i koliko će ih prezentirati projekt i slične odluke koje učenici donose sami.

¹⁵² Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/biography/Eugene-of-Savoy> (pregledano 19. siječnja 2018.).

¹⁵³ Waltenberger, I., *Das Winterpalais des Prinzen Eugen*, Beč, Holzhausen Druck&Medien, 16. [http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalar/KITAPLAR/winterpalais%20\(2\).pdf](http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalar/KITAPLAR/winterpalais%20(2).pdf) (pregledano 17. studenog 2017.)

Cilj predavanja je učenicima prepustiti vlastiti pristup grupnom projektu i potaknuti ih na međusobnu suradnju, čime se procjenjuje koliko su se osamostalili u istraživanjima tijekom dodatne nastave te koliko su naučili ovim grupnim radom.

Za ovaj zadatak učenici sami traže literaturu kojom će se koristiti (u slučaju da je ne mogu naći ili da literature nema u knjižnici, obraćaju se nastavniku). Učenici su slobodni za vrijeme sata otići do knjižnice, kao i pretraživati mrežne izvore koristeći računala i mobitele. Nastava se također može održati, ako je to moguće, i u školskoj ili gradskoj knjižnici.

Prezentiranje će se odvijati tijekom cijeloga blok sata u petnaestom tjednu nastave, tako da učenici imaju širok raspon vremena za detaljnu prezentaciju palače i četiri tjedna za pripremu i završetak projekta.

Odgajno-obrazovni ishodi: učenici mogu kreirati vlastiti pristup načina predavljanja arhitektonskog djela i organizirati ideje u funkcionalnu cjelinu, učenici mogu demonstrirati znanje o Zimskoj palači.

4.14. Četrnaesti tjedan – Hermann Bollé u hrvatskoj arhitekturi

Kao nastavni sat koji obrađuje arhitekturu 19. stoljeća, tema ovog predavanja bit će rad arhitekta Hermanna Bolléa u hrvatskoj arhitekturi.

Podučeni radom u grupi i u paru na prethodnim predavanjima, učenici će na ovom satu imati zadatak samostalno istražiti jednu građevinu koju je Bollé izgradio na području Hrvatske u cijelosti (bez suradnje s drugim arhitektima). Svaki od učenika dobiva zadatak pronaći podatke o gradnji, način gradnje i zanimljivosti o građevini. Istraživanje se odvija samostalno i započinje na satu. Ova dva nastavna sata moguće je održati i u knjižnici (ako u blizini škole postoji knjižnica s potrebnom literaturom za izvršenje zadatka).

Učenici nakon istraživanja o građevini ne moraju pisati seminar ili pisani rad, ni izlagati o građevini, već je zadatak osmisliti društvenu igru za ostale učenike. Igra može biti bilo kakvog oblika i naravi, važno je samo da ima edukacijsku ulogu koja se odnosi na građevinu pripisanu učeniku. Učenici koncept igre predlažu nastavniku pa se one igre koje je moguće izvesti u kraćem vremenu pripremaju za idući sat. Također, nakon samostalnoga istraživanja, za izradu igre može se spojiti više obrađenih igara učenika tako da zajednički

izrađuju igru. Učenici u izradi igre imaju slobodu u svemu što žele uvrstiti u zadatak. Ono što se od njih traži jest da u vođenju igre budu pripremljeni i informirani o onome što su trebali istražiti, spremni odgovoriti na sva dodatna pitanja ostalih učenika.

Cilj ovog sata je učenicima pokazati da učenje ne mora biti uvijek vezano za čitanje i istraživanje, već da se znanje može prenijeti na razne, zabavne načine, kroz smijeh i igru s puno kreativnosti.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu identificirati i prepoznati građevine Hermanna Bolléa na području Hrvatske. Učenici mogu objasniti gradnju i način gradnje tih građevina, učenici mogu primijeniti svoje znanje o Bolléovim građevinama i kreirati edukativnu igru na bazi naučenoga.

4.15. Petnaesti tjedan – Presentacija Zimske palače

Ovo predavanje u potpunosti služi za prezentaciju projekta na kojem su učenici radili u trinaestom tjednu predavanja o Zimskoj palači princa Eugena Savojskog. Učenici na ovom satu izlažu zadatak na kojem su radili u proteklim tjednima. Osim prezentacija o samoj Zimskoj palači, učenicima se postavljaju i pitanja na koji su način istraživali, odnosno došli do informacija o istraženom, koje su medije koristili, jesu li više koristili literaturu u knjižnici ili Internet, jesu li tražili video uratke o djelu i arhitektu te jesu li se koristili Internetskom stranicom muzeja zimske palače.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu samostalno prezentirati radove i prenijeti znanje drugim učenicima o Zimskoj palači, učenici mogu analitički kritizirati radove drugih učenika i procijeniti ih.

4.16. Šesnaesti tjedan – Edukativne igre o radu Hermanna Bolléa

Na ovome satu učenici izvode osmišljene igre u četrnaestom tjednu dodatne nastave. Svi učenici sudjeluju u igrama pa prema tome i uče o onome što su njihovi vršnjaci istraživali na tome satu. Ako o građevini/građevinama (ovisno o igri) imaju dodatnih nejasnoća, potiče se postavljanje pitanja autorima.

Cilj je predavanja da učenici uče na njima najprirodniji način: onaj generacijski, vježbama koje su izradili učenici njihova godišta, sa sličnim interesima i pogledima na svijet.

Odgajno-obrazovni ishodi: učenici mogu samostalno ukazati na probleme postavljene u radovima drugih učenika; učenici mogu samostalno konstruirati kvalitetnu procjenu rada drugih učenika.

4.17. Sedamnaesti tjedan – Antoni Gaudí

Posljednji sat nastave sadržavat će interdisciplinarnu vježbu za sve učenike. Učenicima je zadatak pronaći tekstove o radu arhitekta Antonia Gaudíja. Gaudí, čiji je otac bio kovač bakra, je boravio s ocem u očevoj radionici te je upravo tamo razvio prvotni interes za primijenjenu umjetnost. Zbog bolesti povezane s reumom razvio je poseban način primjećivanja stvari i prirode oko sebe.¹⁵⁴ Gaudí upisuje Provincijsku školu arhitekture i tamo razvija osjećaj za spajanje arhitekture s prirodom, koja se očitava već u njegovu prvomu izgrađenome djelu, palači Guell 1888. godine u Barceloni.¹⁵⁵ Upoznat s radom u primijenjenoj umjetnosti i arhitekturi te fasciniran prirodom i prirodnim oblicima, Gaudí gradi svoja djela s neobično konkavno-konveksnim fasadama i organskim formama.

Zadatak svih učenika je zajednički pripremiti i izraditi blog na Internetu o Antoniju Gaudíju. Tekstovi trebaju biti kratki, zanimljivi i informativni. Potrebno je dodati nacрте i fotografije slika i arhitekture umjetnika. Uz navedeno, u zadatak se uključuje i marketinška strana umjetnosti – reklamiranje Gaudíjevih djela i pozivanje na tekuće izložbe i posjete građevinama. Kao i na mnogim satima dodatne nastave pred kraj školske godine do sada, učenici imaju vlastiti odabir o načinu izrade zadatka. Jedna od mogućnosti jest da se uključi i novinarska grupa ako takva vrsta dodatne nastave u školi postoji. Discipline koje učenici savladavaju na ovome satu su novinarstvo i marketing. Učenike se potiče na vlastita, inovativna rješenja zadatka.

¹⁵⁴ Crippa, M. A., *Antoni Gaudí, 1852-1926: From Nature to Architecture*, Taschen, Köln, 2003., str. 9.

¹⁵⁵ Isto, str. 10.

Odgojno-obrazovni ishodi: učenici mogu prepoznati i opisati djela Antonija Gaudíja, učenici mogu kreirati blog i stvoriti sintezu različitih disciplina, učenici mogu predložiti marketinška rješenja vezana za umjetnička djela.

5. Zaključak

Izradom ovoga prijedloga dodatne nastave iz predmeta *Likovna umjetnost* za treći razred četverogodišnjih škola iz sadržaja vezanih uz arhitekturu željela sam potaknuti nastavnike na češću upotrebu dodatne nastave u likovnim područjima na način koji odgovara uzrastima učenika koji pohađaju tu nastavu. Naglasak je u prijedlogu stavljen na korištenje suvremenih medija koje učenici toga uzrasta često koriste, poput mobitela, računala i Interneta te provedbu zadataka, vježbi i seminara kroz cijeli tijek predavanja putem grupnoga i samostalnoga rada. Frontalni rad koji se upotrebljava u klasičnoj nastavi zamijenjen je integriranim poučavanjem i poticanjem učenika na samostalnost i učenje rješavanjem postavljenih problema u zadacima.

Arhitekturna djela u likovnoj umjetnosti su brojna i značajna, no zbog ograničenosti predmeta *Likovna umjetnost* na jedan sat tjedno, nije moguća detaljnija obrada, pa ovaj prijedlog, koji se održava u blok satovima, pruža učenicima mogućnost učenja i informiranja o njima, kao što im pruža i nove uvide u istraživanja za koje na redovnoj nastavi nema vremena, pa se takvi zadatci obično daju učenicima van nastavnog vremena i s ograničenim vremenom konzultacija. Nastavnik se u realizaciji ovih predavanja dodatne nastave prilagođava učeniku i njegovim potrebama te ga motivira za daljnje radove i vlastiti napredak i razvoj. U istraživanjima učenika ne istražuje se samo arhitekturno djelo, već i arhitekt, a učenici imaju izbor sami odabrati djela koja žele istraživati i o kojima žele učiti. Svako predavanje završava prezentacijom učenika o temi čime se potiče učenje i razvoj prezentacijskih vještina, uči se verbalno izražavanje i kritička analiza djela.

Ova je dodatna nastava sastavljena kao prijedlog vježbi i zadataka za nastavnike koji predaju predmet *Likovna umjetnost*, a moguće ih je i uvrstiti u redovnu nastavu umjesto frontalnog načina rada i kao poticaj na izvedbu dodatne nastave *Likovne umjetnosti*. Teme prema kojima su rađene vježbe i zadatci uključuju likovna razdoblja obrađivana u *Likovnoj umjetnosti* u trećem razredu srednje škole, a uključuju arhitekturu te se mogu prenijeti na stilove i razdoblja koja se predaju u ostalim razredima srednje škole. Ova dodatna nastava može se upotrijebiti i kao prijedlog dijelu programa nove kurikularne reforme.

6. Prilozi

6.1. Tablice

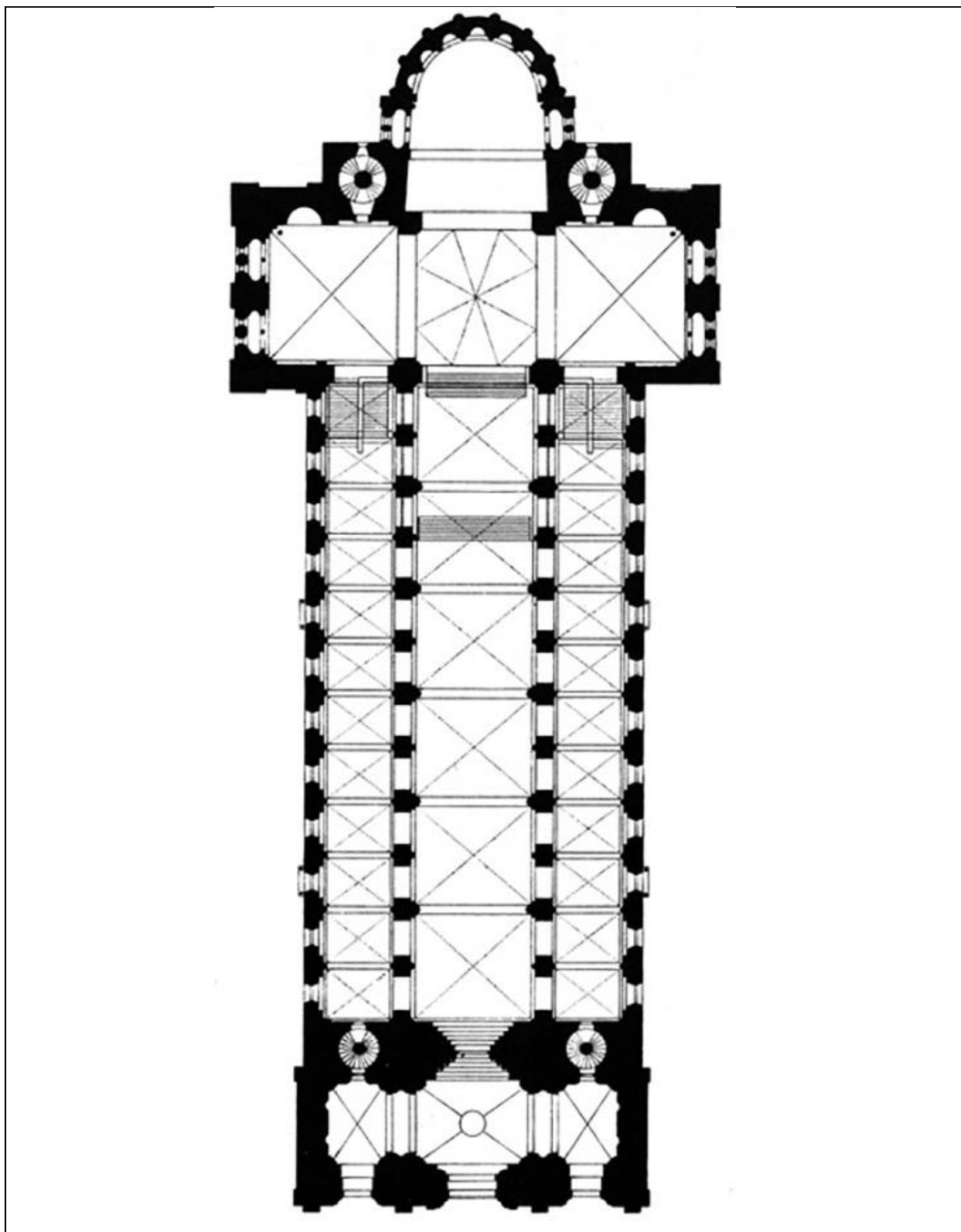
6.1.1. Tablica 1 – Prikaz plana redovne nastave usporedno s temama predavanja dodatne nastave

Nastavni tjedni/sati	Predložak nastavnog plana	Plan s predavanjima dodatne nastave
1. sat	Romanika (XI.-XII. st.) arhitektura	
2. sat	Romanika - kiparstvo	Tlocrtne razlike u regionalnoj romaničkoj arhitekturi
3. sat	Romanika - slikarstvo	
4. sat	Utvrđivanje i sistematiziranje gradiva	Regionalne razlike romaničkih građevina
5. sat	Provjera znanja	
6. sat	Gotika (XIII.-XIV. st.) - arhitektura	Istraživanje o ranoj gotičkoj arhitekturi
7. sat	Gotika – kiparstvo	
8. sat	Gotika – slikarstvo	Prezentiranje o ranoj gotičkoj arhitekturi
9. sat	Utvrđivanje i sistematiziranje gradiva	
10. sat	Provjera znanja	Zrela gotička arhitektura
11. sat	Renesansa (XV.-XVI. st.) – arhitektura	
12. sat	Renesansa – kiparstvo	Šibenska katedrala
13. sat	Renesansa – slikarstvo	
14. sat	Manirizam (druga pol. XVI. st.)	Brunelleschi i Alberti – dvije struje renesansne arhitekture
15. sat	Utvrđivanje i sistematiziranje gradiva	
16. sat	Provjera znanja	Katedrala sv. Jakova, prezentacije i kviz
17. sat	Provjera znanja (zaključak I. polugodišta)	
18. sat	Barok (XVII.-XVIII. st.) – arhitektura	Arhitektura Andree Palladija
19. sat	Barok – kiparstvo	
20. sat	Barok – slikarstvo	Paladijanizam
21. sat	Rokoko i klasicizam (XVIII.-XIX. st.)	
22. sat	Utvrđivanje i sistematiziranje gradiva	Bernini i Borromini 1
23. sat	Provjera znanja	
24. sat	Industrijska revolucija i	Bernini i Borromini 2

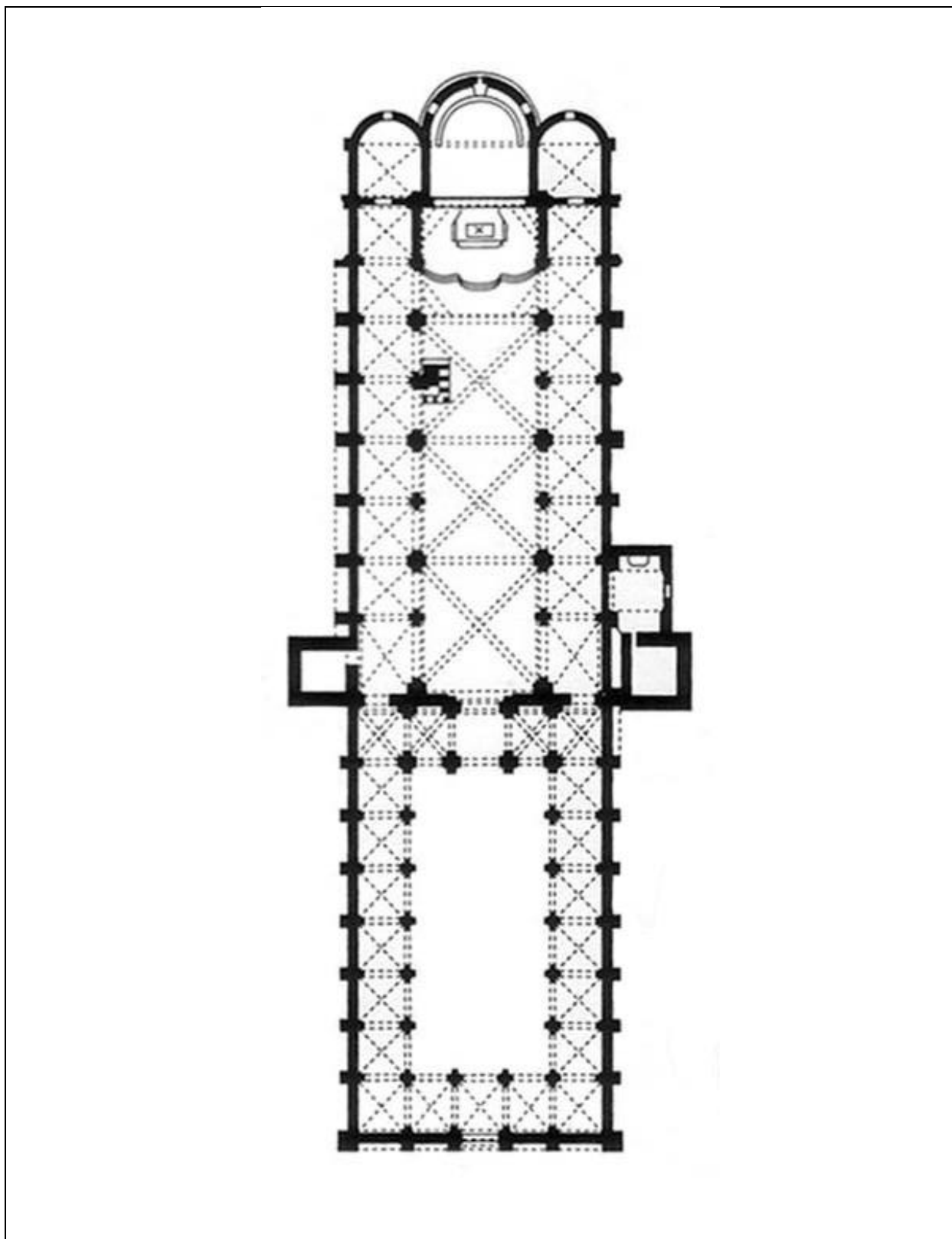
	urbanizam XIX. stoljeća	
25. sat	Arhitektura XIX. stoljeća	
26. sat	Romantizam	Zimska palača Eugena Savojskog
27. sat	Realizam i fotografija	
28. sat	Utvrdjivanje i sistematiziranje gradiva	Hermann Bollé u hrvatskoj arhitekturi
29. sat	Provjera znanja	
30. sat	Impresionizam, ekspresionizam, simbolizam	Prezentacija Zimske palače
31. sat	Secesija	
32. sat	Utvrdjivanje i sistematiziranje gradiva	Edukativne igre o radu Hermanna Bolléa
33. sat	Provjera znanja	
34. sat	Ispravci, zaključci ocjena	Antoni Gaudí
35. sat	Ispravci, zaključci ocjena	

6.2. Radni materijali

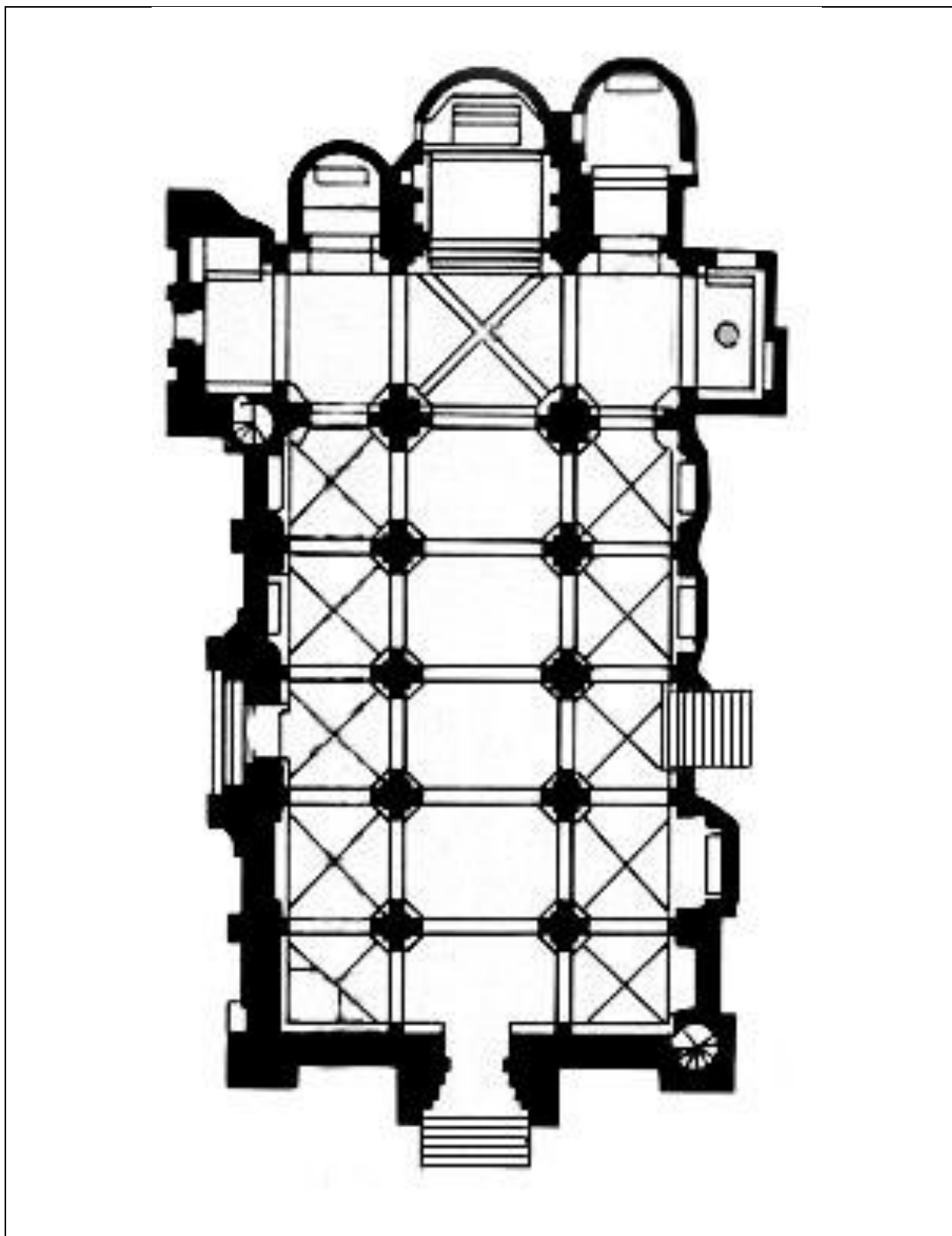
6.2.1. Tlocrt katedrale svete Marije i svetog Stjepana u Speyeru, 1030.-1106. g.

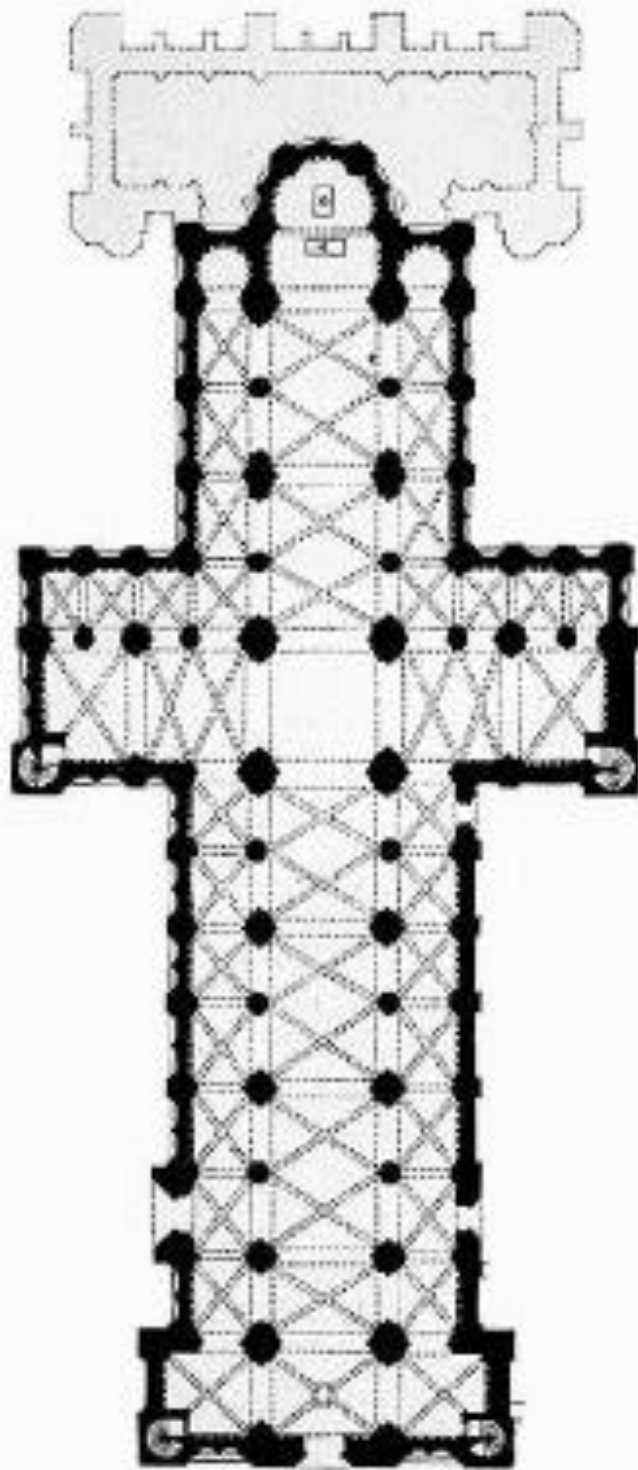
6.2.2. Tlocrt bazilike Sant'Ambrogio u Milanu, 379.-1099. g.

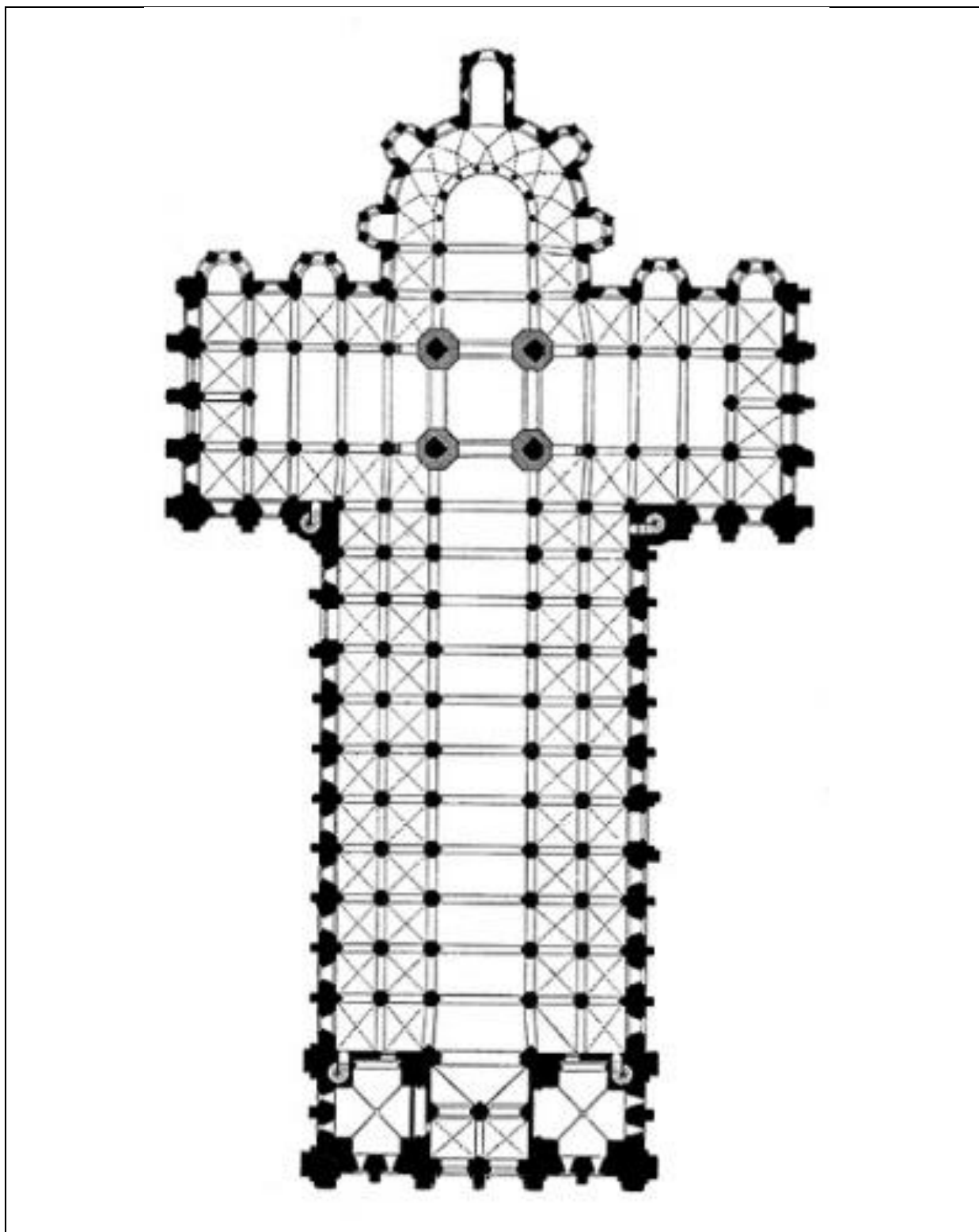
6.2.3. Tlocrt stare katedrale u Coimbri, 1140.-1180.

6.2.4. Tlocrt katedrale Krista, Blažene Djevice Marije i svetog Cuthberta
Durhamskog u Durhamu, 1193.-1133. g.

6.2.5. Tlocrt katedrale svetog Sernina u Toulouseu, 1080.-1120. g.

6.3. Radni listovi

6.3.1. Radni list, vježba 1

Vježba 1			
Ime i prezime:			
Razred:			
Rana gotika			
Stil rane gotičke arhitekture razvija se u francuskoj pokrajini _____.			
	Građevine	Postignuća u gradnji	Cilj gradnje
Prva faza	Crkva Saint-Denis Katedrala u Sensu	rješenje jedinstvenoga korskog dijela, rješenje glavnoga broda	Jedinstveni prostor, veći prozorski otvori, visina građevine
Druga faza	Noyon, Senlis	-	Ponavljjanje postignuća u prvoj fazi
Treća faza	Notre-Dame u Noyonu Notre-Dame u Parizu Saint-Gervais-et-Protasius u Soissonsu	Četverokatna elevacija	Postizanje visine građevine

6.3.2. Radni list, vježba 2

Vježba 2

Ime i prezime:

Razred:

Katedrala Notre Dame, Chartres, Francuska

Gotička arhitektura razvija se u pokrajini _____ . (Île de France)

Relikvija koja se čuva u Chartresu je _____ . (tunika Djevice Marije)

Zapadna fasada katedrale u Chartresu datira u ____ stoljeće i pripada razdoblju _____ gotike, zbog čega još uvijek postoji mnogo romaničkih detalja. (12.; rane)

Zapadno pročelje vertikalno je podijeljeno u __ djela. (tri)

Katedrala je _____ oblika. (bazilikalnog)

U tlocrtu, to je _____ građevina, _____ transepta. (peterobrodna; trobrodnog)

Požar u kojem je stradao veći dio katedrale dogodio se _____ godine. (1994.)

Trodjelna elevacija ove građevine sastoji se od _____, _____ i _____ . (arkada; triforija; klerestorija)

Klerestorij se sastoji od dva _____ prozora koje natkriva po jedan okulus. (lučna)

Glavni brod nadstvođen je _____ svodom, a građen je od _____ . (rebrasto-križnim; vapnenca)

Izvana građevinu podržavaju lebdeći _____, što omogućava veće prozorske otvore. (kontrafori)

Otvori na transeptu sastoje se od jedne velike rozete i pet kopljastih otvora.

Južni portal sastoji se od tri _____ s dekoriranim _____. (portala, arhivoltima)

6.3.3. Radni list, vježba 3

Vježba 3

Ime i prezime:

Razred:

Katedrala u Reimsu, Francuska

Dinastiju Capet započinje kralj Hugo Capet _____ godine. (987.)

Nove invencije u gradnji, razvijene za vrijeme gotike su: _____,
_____. (lebdeći kontrafori; križni svod)

Zapadna strana crkve ima tri ulaza koji se nazivaju _____. (portali)

Prostor iznad vrata naziva se _____, koji okružuju _____.
(timpanon; arhivolti)

Galerija kraljeva nalazi se _____ rozete. (iznad)

Elevacija glavnoga broda sastoji se od arkada sa _____ lukovima,
_____ i _____. (šiljatim, triforija i klerestorija)

Materijal kojim je građen svod je _____. (kamen)

Glavni brod nadstvođen je _____ svodom. (križno rebrastim)

Težinu svoda podržavaju unutarnja _____ i vanjski _____
_____. (rebra; lebdeći kontrafori)

Težinu svoda u donjoj zoni stupovima olakšavaju _____. (polustupovi)

Katedrala pripada razdoblju _____ _____. (zrele gotike)

6.3.4. Radni list, vježba 4

Vježba 4

Ime i prezime:

Razred:

Sainte-Chapelle, Francuska

Nalazi se u centru _____, građena je od _____ do _____ godine. (kraljevske palače, 1243.; 1248.)

Kapela je građena na _____ kata. (dva)

Metaforički, cijela kapela predstavlja _____. (relikviju)

Više od tri četvrtine građevine napravljeno je u _____. (staklu)

Svod je _____. (križno-rebrasti)

Pripada _____ stilu gotike. (rayonnant)

Težište crkve pridržavaju vanjski _____, a dodatna težina pridržana je _____ na prozorima. (kontrafori; željeznim šipkama)

6.3.5. Radni list, vježba 5

Vježba 4

Ime i prezime:

Razred:

Katedrala u Salisburyju

Katedrala u Salisburyju pripada razdoblju _____ gotike.

(rane engleske)

Gradnja katedrale započinje _____ godine. (1220.)

Periodi gotike u Engleskoj dijele se na _____ koji traje od _____ do _____ godine, _____ period koji traje od _____ do _____ godine te _____ period koji traje od _____ do _____ godine. (rani period; 1174.-1250.; dekorativni; 1250.-1350.; perpendikularni; 1350.-1530.)

Naglasak horizontalnosti postignut je korištenjem _____ mramora. (Purbeck)

Elevacija brodova sastoji se od _____, _____ i _____.

(klerestorija, galerije, arkada)

Težina masivnog tornja na križištu podržana je _____ lukovima. (zateznim)

Tipično za engleske katedrale i u ovoj je naglašena _____ u tlocrtu te se s istočne strane nalazi _____ kor i drugi transept.

(longitudinalnost; kvadratni)

Horizontala unutrašnjeg prostora naglašena je _____ sa skulpturama u obliku ljudske glave. (arkadama)

6.3.6. Radni list, vježba 6

Vježba 6

Ime i prezime:

Razred:

Katedrala Sv. Andrije u Wellsu

Zapadni dio vrlo je neobičan za engleske katedrale jer ima _____
_____. (velik broj skulptura na pročelju)

Za razliku od francuskih gotičkih katedrala, ovdje se skulptura ne nalazi na
_____. (portalu)

Vertikalnu liniju pročelja naglašava 6 _____. (kontrafora)

Horizontalna podjela pročelja podsjeća na koji unutarnji dio crkve? _____
_____. (Korsku pregradu)

Elevacija crkve je _____, a lukovi na arkadama su _____.
(trodijelna, šiljasti)

Otvori galerije su vrlo uski kako bi _____.
(podržali težinu zida)

Konzole podržavaju _____ svoda glavnoga broda. Naglasak kod elevacije je u
vertikali/horizontali (zaokružiti). (lukove; horizontali)

Gospina kapela građena je u _____ stilu. (dekorativnom)

Ukratko opišite svođenje kapitularne dvorane:

Glavni brod građen je u stilu _____. (rane engleske gotike)

Kapitularna dvorana građena je u _____ stilu. (perpendikularnom)

6.3.7. Radni list, vježba 7

Vježba 7

Ime i prezime;

Razred:

Arhitektura Andree Palladija

Klasična tradicija je strogi sistem _____ i _____, koja koristi kopije _____, _____, _____, i dekoracija kako bi se popunili prazni zidovi i jednostavni otvori. (strukture; dekoracije; antičkih rimskih stupova; tablatura; pedimenata)

Klasična tradicija također je naglasak na _____, _____, _____ i _____. (jednostavnu; čistu geometrijsku formu; simetriju; ravnotežu)

U dobi od 62 godine Palladio je napisao _____ koje ilustriraju palače, hramove, crkve i vile. (4 knjige o arhitekturi)

Najviše Palladijevih vila izgrađeno je na području _____. (Veneta)

Školovan je kao _____. U Vicenzi se Palladio školuje kod Gian Giorgia Trissina koji ga odvodi u _____. U Rimu se susreće s antičkom arhitekturom prvi put. (rezač kamena; Rim)

Palladio radi na obnovi Bazilike u Vicenzi 1549. godine. Na građevinu dodaje _____ s unutarnjim lukovima po uzoru na gornji kat biblioteke u Veneciji. (vanjsku arkadu)

Palazzo Valmarana (video se zaustavlja na 10:47, kod prikaza pročelja palače i učenici pišu analizu pročelja) _____

Skulptura na pročelju prikazuje _____ (valmaransku tradiciju vojne službe)

Palača Chiericati (video se zaustavlja na 13:07)

Palladio 1535. godine za Akademiju glume projektira _____.
(rimski teatar)

Palladio antičke uzore (hramove) primijenjuje u osmišljavanju inovativnih projekata kršćanskih crkvi. Godine 1562. zadužen je za gradnju pročelja crkve San Francesco della Vigna. Do rješenja problema dolazi kod gradnje: rimski se hramovi mogu produljiti u visinu onako kako je potrebno za crkvu, a Palladio to rješava postavljanjem _____.
(postamenta)

Godine _____ gradi San Giorgio Maggiore. (1565.)

Il Redentore: za razliku od uobičajenih renesansnih crkava, ova ima vrlo vidljivu _____.
Unutrašnjost je vrlo jednostavna i simetrična, bez _____, s _____ frizom koji ujedinjuje križište. (kupolu; dekoracije; mramornim)

Vila Barbaro, Maser. (26:32) kratak opis pročelja:

Vila Foscari: fasada je podijeljena u ____ dijela, a dekorirana _____ koja imitira zid. Veliki centralni zid napravljen je po uzoru na otvore rimskih _____. (tri; štukaturom; termi)

Vila Emo istoga je tipa kao vila Barbaro. Prozori su jednostavniji, a lukovi bez _____. Stražnja fasada nema ornamenta. Palladio stavlja naglasak na _____ dizajna. Takve su arkade po uzoru na tradicionalne građevine lokalnih _____. Interijer je podijeljen u ____ dijela, kao i fasada. (okvira; praktičnost; farmi; tri)

Vila Rotonda: sva su četiri pročelja _____. (jednaka)

Palladijeve se _____ šire Sjevernom Amerikom i Europom te tim putem dolaze do ljudi koji nisu posjećivali Veneto. (knjige)

6.4. Popisi literature koju nastavnici donose na predavanja

6.4.1. Popis literature za predavanje o zreloj gotici

1. Branner, R., *Gothic Architecture*, New York, 1992.;
2. Camille, M., *Gothic Art. Glorious Visions*, Prentice Hall College Press, 2003.;
3. Coldstream N., *Medieval Architecture*, Oxford University Press, 2002.;
4. Fisković I., Gotika u: *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti I*, Leksikografski zavod Hrvatske, Zagreb, 1995, str. 291-307.;
5. Fitchen, J., *The Construction of Gothic Cathedrals: A Study of Medieval Vault Erection*, 1997.;
6. Minne-Seve, V., *Romanesque and Gothic France: architecture and sculpture*, New York, 2000.;
7. Rossi, G., *Romanesque and Gothic*, London, 2008.;
8. Williamson, P., *Gothic Sculpture 1140-1300*, Yale, 1995.;
9. Wilson, C., *The Gothic Cathedral: The Architecture of the Great Church*, New York, 1990.
10. White, J., *Art and Architecture in Italy 1250-1400*, Yale University Press, 1993.;
11. *The Art of Gothic*, ed. R. Toman, Könemann, Köln, 2004.

Napomena: označiti ljepljivim papirićima stranice za pregled.

6.4.2. Popis literature za predavanje o Šibenskoj katedrali

1. Čuzela, J., Prilog obnovi kupole katedrale sv. Jakova u Šibeniku, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 18/1994., 205-210
2. Devetak, V., *Šibenska katedrala*, Šibenik, 1969.
3. Fisković, C., *Juraj Dalmatinac*, Zagreb, 1982.
4. Ivančević, R., *Šibenska katedrala*, Šibenik, 1998.
5. Marković, P., *Katedrala sv. Jakova u Šibeniku, Prvih 105 godina*, Zagreb, 2010.
6. Montani, M., *Juraj Dalmatinac i njegov krug*, Zagreb, 1967.
7. Prijatelj Pavičić, I., Pokušaj identifikacije pojedinih glava Jurja Dalmatinca na šibenskoj katedrali, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 18/1994., 7-22
8. Štefanac, S., *Kiparstvo Nikole Firentinca i njegovog kruga*, Split, 2006.
9. Zenić, M., *U pohvalu od grada Šibenika*, Šibenik, 2002.

Napomena: označiti stranice koje su učenicima potrebne za zadatak.

7. Popis literature

1. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., *Didaktika i kurikulum*, Ekološki glasnik, Donja Lomnica, 2010.
2. Crippa, M. A., *Antoni Gaudí, 1852-1926: From Nature to Architecture*, Taschen, Köln, 2003.
3. Damjanov, J., *Likovna umjetnost 2: udžbenik za drugi, treći i četvrti razred gimnazije, srednje strukovne i umjetničke škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2008. [1972.]
4. Hartt, F., Willson, D. H., *History of Italian Renaissance Art: Painting, Sculpture, Architecture*, Upper Saddle River, N.J., Pearson/Prentice Hall, 2007.
5. Ivančević, R., *Stilovi, razdoblja, život 2: od romanike do secesije: udžbenik za 3. razred gimnazije*, Profil, Zagreb, 2000.
6. Janson, H. W., Janson, A. F., *Povijest umjetnosti dopunjeno izdanje*, Varaždin, Stanek, 2005.
7. Klein, B., *The Beginnings of Gothic Architecture in France and its Neighbors*, u: *Gothic, Architecture, Sculpture, Painting*, ur.: Rolf Toman, Tandem Verlag GmbH, 2007.
8. Murray, P., *The architecture of the Italian Renaissance*, London: Thames and Hudson, 1986.
9. Parry, S., *Great Gothic Cathedrals of France*, New York, Viking Studio, 2001.
10. Stevanović, M., *Didaktika*, Express digitalni tisak, Rijeka, 2001.
11. Turković, M., *Mjesto srednjoškolskog predmeta Likovna umjetnost u obrazovnom sustavu RH. Analiza satnice i nastavnog plana i programa.*, [Diplomski rad obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti], 2013.

12. Zubek, E., Petrincec Fulir, B., Stipetić Ćus, N., Jurić Avmedoski, Z., *Likovna umjetnost 3: udžbenik iz likovne umjetnosti za 3. razred srednjih škola s četverogodišnjim programom*, Alfa, Zagreb, 2010.

Mrežne stranice:

13. *Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, NN 63/2008 http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2130.html (pregledano 3. rujna 2017.)

14. e-laboratorij, <http://e-laboratorij.carnet.hr/kahoot-game-based-sustav-za-odgovaranje-i-kvizove/> (pregledano 23. kolovoza 2018.)

15. Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/biography/Eugene-of-Savoy> (pregledano 15. veljače 2018.)

16. Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Cathedral of Notre Dame de Chartres", u *Smarthistory*, 18. prosinca 2015., <https://smarthistory.org/cathedral-of-notre-dame-de-chartres-part-1-of-3/> (pregledano 15. travnja 2018.)

17. Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, " Reims Cathedral", u *Smarthistory*, 25. travnja 2017., <https://smarthistory.org/reims-cathedral/> (pregledano 15. travnja 2018.)

18. Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Sainte-Chapelle, Paris", u *Smarthistory*, 24. svibnja 2017., <https://smarthistory.org/sainte-chapelle-paris/> (pregledano 15. travnja 2018.)

19. Dr. Beth Harris and Dr. Steven Zucker, "Wells Cathedral", u *Smarthistory*, 18. srpnja 2017., <https://smarthistory.org/wells-cathedral/> (pregledano 17. travnja 2018.)

20. *Ispitni katalog za državnu maturu u školskoj godini 2016./2017. Likovna umjetnost*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja: <https://www.ncvvo.hr/ispitni-katalozi-drzavnu-maturu-2016-2017> (pregledano 21. srpnja 2017.)

21. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Nastavni plan i program za Likovnu umjetnost* u: Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, broj 1, Školske novine, Zagreb, 1994., str. 90-97.,:

http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (pregledano 20. lipnja 2016.)

22. *Pravilnik o normi rada nastavnika u srednjoškolskoj ustanovi*, 2010., (»Narodne novine«, broj 87/08., 86/09. i 92/10.)

http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_27.pdf (pregledano 16. veljače 2018.)

23. *Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika*, NN 90/1993: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_10_90_1755.html (pregledano 16. veljače 2018.)

24. Valerie Spanswick, "Salisbury Cathedral," u *Smarthistory*, 8. kolovoza 2015.,

<https://smarthistory.org/salisbury-cathedral/> (pregledano 16. travnja 2018.)

25. Victoria and Albert Museum: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/s/style-guide-palladianism/> (pregledano 29. svibnja 2018.)

26. Waltenberger, I., *Das Winterpalais des Prinzen Eugen*, Beč, Holzhausen Druck&Medien,

[http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalari/KITAPLAR/winterpalais%20\(2\).pdf](http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalari/KITAPLAR/winterpalais%20(2).pdf) (pregledano 17. studenog 2017.)

27. YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=avjFrdPvUj8> (pregledano 21. svibnja 2018.)

28. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, NN 87/2008, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html (pregledano 16. veljače 2018.)

8. Summary

The aim of the paper is to present an approach of interpreting works of architecture as presented in the subject curriculum of Visual Arts for the third grade of four-year school programme. The subject syllabus of co-curricular activities of Visual Arts includes detailed descriptions of cutting-edge exercises and tasks using the digital tools and contemporary media. The subject syllabus deals with different periods and styles in architecture, following given topics, to accompany the regular Visual Arts subject programme. The classes are planned to be held in sets of two classes at once so as to manage time better and to have more time for group activities.

Key Words: Architecture, Elective School Course, Contemporary Teaching Practice, *Visual Arts*